

Štev. 3.

V Trstu, 10. februvarija 1891.

Letnik IV.

Pred volitvami.

Državni zbor se je nepričakovano razpustil; dan pred razpustom je prosil pl. Dunajevski za odstop, in prošnja se mu je uslišala; na njegovo mesto je prišel uradnik nemškega rodu. Ob razpustu in sedaj razširjajo mnenje, oziroma preverjenje, da odstopi še nekaj ministrov, in da njih stole zasedejo možje nemško-liberalne barve. Nemška levica se vsekakor nadeja, da se izpolnijo njene želje, da pride zopet do krmila, in da kmalu odstopi tudi grof Taaffe. Vlada sama je pri razpustu državnega zbora razglasila komentar k temu razpuščenju, in jedro tega pojasnila je, kakor da bi hotela ona vstvariti večino, sestavljeno iz zmernih zastopnikov raznoterih strank in narodov. Mladočeli razumevajo to vladno stremljenje takó, kakor da bi bilo naperjeno na prvem mestu proti njim. V obče menijo razne stranke, da vlada je raspisala nove volitve štiri mesece prerano zastran politiškega položaja na Češkem, v obče pa zato, da bi bili nepripravljene radikalniši življi, sosebno češki, torej, da bi toliko laže dobili večino „zmerniših“ zastopnikov v poslaniško zbornico.

Približevanje vlade k nemški levici ali celó njen popolni prestop na levo pripisujejo posebni analogiji gledé na zunanjo politiko ter hočejo s tem zajedno opravičevati vladno postopanje. Argumentujejo pa takóle. Leta 1879 se je sklenila avstrijsko-nemška zveza; vsled tega je bilo pridobiti zato Slovane; zaradi tega je nastopil grof Taaffe s programom, ki se je zdel Slovonom ugoden. Sedaj pa se hoče zunanja politika Avstro-Ogerske bližati Rusiji; ko bi se hotela izvršiti nekaka sprememba na to stran, treba bi bilo pa Nemce pridobiti za táko politiko, torej je sedaj potrebno, da pridejo Nemci do vladnega krmila. Ta argument podpirajo sedaj še posebno s tem, da je odpotoval nadvojvoda Fran Ferdinand d'Este ravno sedaj v Rusijo. Vrhu tega je dobila ravno sedaj — no po razpuščenem zboru avstrijskem — trozveza nepričakovano moralno zausnico po

odstopu Crispijevem. Slovani priznavajo, da so razmere spremenile se jako ugodno za Avstro-Ogersko, v smislu, da bi se mogla približati Rusiji, torej da bi se nekako vsaj oslabila tudi dosedanja moč trozveze osrednjoevropskih vevlastij. Ali isti Slovani ne verujejo, da bi bila omenjena analogija gledé na zunanjo politiko toliko krepka, da bi zahtevala zaradi zunanje politike v tostranski polovici spremembo vladnega sistema, v smislu, da bi levica zopet zasedla ministerske stole. Ta analogija omahuje prvič, da je bila možna „liberalna“ vlada na Ogrskem ves čas za Taaffejevega vladanja, in da madjarska gospodovalna frakcija ni prenehala pritiskati, terorizovati in tužiti slovanskih narodov na Ogrskem, drugič, da je ves čas Taaffejeve vlade zahtevala nemška levica v Cislitaviji, da naj se spravi notranja politika v soglasje z zunanjo politiko, ali, z drugimi besedami, naj se umakne grof Taaffe ministerstvu, sestavljenemu iz pristašev nemške levice.

Ker se ni izvršila narodna jednakopravnost za Taaffejeve vlade, in ker se hoče grof Taaffe sam približati levici ali dati jej celó svoj sedež, sodijo Slovani, da ni zunanja politika kriva sedanjim nameram za spremembo vladnega sistema, ampak to, da nočejo izvršiti narodne jednakopravnosti, kakor jo zahteva avstrijska ustava. Pomisliti je tudi, da radikalni življi dobivajo med Slovani svojo največo moč od tega, da vlada ni odločno delovala, da bi se izvršila narodna jednakopravnost. Slovani menijo, da se tu zamenjuje vzrok s posledico, in da bi vlada takoj pomirila Mladočehe in druge odločniše stranke slovanske, ko bi zaresno hotela izvršiti popolno narodno jednakopravnost. Pri Slovanih ni takó, kakor pri nemških strankah; poslednje oživljajo in krepé med seboj radikalizem zastran hlepenja po nadvladju in preziranju mej, do katerih je možno ostate naši monarhiji samostalni, ne da bi se ponižala do vazalstva. Slovanski odločniši življi ne zahtevajo več, nego, kar je podeljeno narodom v ustavi, in gledé na

zunanjo politiko želé, da bi Avstro-Ogerska okrepila se s porazumljenjem nasproti Rusiji. Ako bi bilo v obče kod krotiti radikalne življe, delati bi bilo razliko med nemškimi nacionalcí z jedne strani in Mladočehi, kakor drugimi odločnimi slovanskimi strankami in pojedinci z druge strani.

Vse to kaže, da Slovani ne bodo odobravalí politike vladne, katera namerja spraviti nemško levico zopet na krmilo.

V resnici je položenje tako, da je Slovanom avstrijskim zaresno pomisliti se, kakó bodo postopali dalje. Gledé na prošlost se jim sedaj ni muditi v kontemplacijah, ali je bilo prav ali ne, da so njih zastopniki privoljevali toliko žrtev, ne da bi bili dosegli slovanskim narodom tega, kar jim je svečano za vse čase zagotovljeno v doslej še vedno veljavni in nespremenjeni ustavi. Zgodovina vspehov in nevspehov državnozbornske večine za Taafejeve vlade je jasna in znana vsemu svetu. Jasno in znano je pa tudi, da poljsko plemstvo je oni element, ki je na prvem mestu zakrivil vse nevspehe slovanskih zastopnikov. Iz tega sledi za sedanjost in bodočnost, torej tudi v pogledu na sedanje nove državnozbornske volitve neoporečno to, da Slovani v državnem zboru ne dosežejo nikdar večih vspehov, dokler bo med njih zastopniki odločevalo poljsko plemstvo.

Ako ne bode vladi do tega, da oslabi parlamentarno moč tega plemstva, ni se nadejati, da bi prišli parlamentarnim potom do izvršbe narodne jednako-pravnosti.

Vlada se je izjavila, da razsodi še le po državnozbornskih volitvah, kakó se odloči v bodoče. To bi kazalo, da bi vlada ostala gledé na sedanje volitve vsaj nevtralna. Ali gledé na to, da je odstopil pl. Dunajevski uže pred volitvami, so Slovani preverjeni, da bo vplivala ta sprememba neugodno na volitve med Slovani. To pa kaže, da bo Slovanom biti toliko oprezníši pri teh volitvah.

Takó ali takó se je Slovanom pri tem opirati jedino na lastno moč in delovanje. Vlada po svojih izjavah trdi, da se bo ravnala potem, kakor se izvrše volitve; Slovanom torej neostaje drugega, kakor da storijo svojo dolžnost.

Gledé na to dolžnost so pa avstrijski Slovani na slabem v dvojnem pogledu: prvič, ker niso skrbeli za sporazumljenje o skupnem programu, drugič, ker se ne brigajo, da bi na podstavi takega programa delovali za volitve, da bi izvolili take kandidate, kateri bi nepremično držali se dogovorjenega in določenega skupnega programa. Oboja ta zamuda bi se dala še vsaj nekoliko popraviti s tem, da bi *privedili skupen shod, katerega bi se udeležili volilci, če možno, vseh slovanskih narodov, zastopanih v državnem zboru.* Ta shod bi se izvršil najprimerníše na Dunaju. Kakor smo mi nasvetovali pred mesecem skupen shod Slovanov avstrijskih v obče, takó

bi imel volilški skupen shod specifično zadačo o sedanjih volitvah, in *skupni volilni oklic* kot posledica tega shoda bi blagodejno in ugodno vplival na konečno odločitev za izvolitev odločnih in, rekli bi, posebe kvalifikovanih kandidatov.

Take shode prirejajo tudi Nemci, in nemška levica ima stalno delujoče volilne odbore, ki skličejo volilce iz vseh pokrajin na posvetovanje in sklepanje o skupnem postopanju gledé na sedanje državnozbornske volitve. Nemška levica postopa solidarno po glasilih in shodih; pristaši te stranke hočejo voliti, kakor zaukazujejo skupni dogovori na skupnih shodih.

Slovanom, če izključimo poljsko plemstvo, bi ne bilo težavno sporazumeti se na skupnem volilškem sbodu za skupno postopanje, ako bi imeli pred očmi sedanje, za nje kritično položenje. Slovani, ki so odkriti, in ki hočejo delovati v interesu celokupne monarhije in pojedinih njenih narodov, so a priori in po skušnjah preverjeni, da je njim in cesarstvu na škodo sedanji duvalizem. Nadalje so ti Slovani sicer različnega mnenja in stremljenja gledé na zgodovinsko državno pravo pojedinih narodov; jedini pa so v tem, da je treba izvršiti popolnoma in jednako za vse narode narodno jednako-pravnost.

Potrebo skupne taktike gledé na to točko priznavajo Mladočehi, in v obče ne gledé na razliko strank Čehoslaveni vseh dežel, potem gališki in bukovinski Rusi, dalmatinski in istrski Hrvati in vsi Slovenci. Ta taktika ima oporo v sedaj veljavni ustavi, v programu vlade, ako mu ostane zvesta, v občí potrebi pomirjenja vseh narodov in sosebno tudi v pogledu na mednarodno položenje. Poslednje položenje ni omejeno samo gledé na jedno državo, kakor stvari presukavajo liberalni Nemci, temveč je to položenje poštevati na vse strani.

Po vsem tem je možno zjediniti se v skupnem volilnem oklicu, da se bodo volili samo taki kandidate med slovanskimi narodi, ki se hočejo odločno *in brezuslovno* potegniti za izvršbo popolne narodne jednako-pravnosti za vse narode nakrat in enakomerno po posebnem izvršnem zakonu. Ta točka je najpotrebniša in najnujnejša za narode, kakor v celokupnem interesu države.

Ako se ni možno zjediniti za to točko in za prvo potrebo, da se izvrši ta točka, je parlamentarno delovanje Slovanov brezvspešno, in je v obče pravi parlamentarizem v Avstriji v obče nemožen. Kajti pravi parlamentarizem se suče v vseh ustavnih državah okolu tega, da narodi in države obravnavajo svoje zadeve v naprednem ali bolj ohranjevalnem smislu. V Avstriji pa doslej ni možno ne govoriti, še manj pa delovati v pravem liberalnem ali konservativnem smislu. Skušnja namreč uči, da vse stranke, da si tu pa tam prikrivajo to, poštevajo vsako predlogo, vsak načrt in zakon z *narodnega stališča* in še le potem tudi z liberalnega ali

konservativnega stališča. Ko bi se pa narodi pomirili na podstavi izvršene popolne narodne enakopravnosti, bi bistveno odpadel narodni interes, in stranke bi se vstvarjale in delovale, kakor po drugih evropskih parlamentih, v liberalnem ali konservativnem smislu.

Vlada, ki se je izjavila v svojem komentarju o razpuščenem državnem zboru, da v Avstriji ni možno napraviti homogenne parlamentarne večine, kaže s tem, da jej ne ugaja parlamentarizem; to pa je umevno, ker pri takem stanju ostane parlament stalno oslavljen, v tem ko je vlada toliko mogočnša.

Slovani, dasi ni to njih prva *zadača*, storijo po takem ustavi in državi veliko uslugo, ako se odločno in brezuslovno postavijo na stališče, da je neizogibno potrebno najprej izvršiti narodno enakopravnost.

Skupni shod avstrijskih Slovanov s tega stališča ukrene lahko pravo taktiko gledé na udeležbo njih poslancev v državnem zboru. Kakor kaže, najbrže ne bodo Slovani več odločevali v državnem zboru v smislu parlamentarne večine. Po takem jim ne ostaje drugega, kakor stopiti v opozicijo.

V opoziciji je zopet možen dvojen korak: ali da ostanejo v opoziciji v parlamentu ali pa zunaj parlamenta. Ako se ne primakne vlada popolnoma k levici, in da zagotovi, da hoče nadalje delovati za izvršbo narodne enakopravnosti, bi utegnili tudi slovanski poslanci ostati v opoziciji v parlamentu. Ako pa se obrne vlada popolnoma k levici, nimajo Slovani nobenega opravičevalnega razloga več, da bi ostajali v državnem zboru, kjer bi nemška levica, najbrže okrepljena s poljskim plemstvom, sklepala vse *proti* volji slovanskih zastopnikov. Da bi v takih razmerah Slovani ostajali v parlamentu, delali bi preveč uslug nemški levici in njenim pomočnikom.

Tako ulogo so igrali nekateri slovanski poslanci v čas poprejšnjih nemško-liberalnih većin in vlad; takrat so spreminjali, brez Čehov, levičarji ustavo s pomočjo ostalih slovanskih zastopnikov. Ali ponovljenje take dobe menda Slovani ne želé več; dovolj je jedenkrat pokoriti se za take grehe.

Nemška levica hoče iz Avstrije napraviti nemško državo; za to namero jej ne bodo Slovani pomočniki, in kar ona izvrši, naj bo odločevala, ne samo proti volji, ampak, kakor se je dobro izrazil „Parlamentar“, tudi brez volje slovanskih zastopnikov. Se ve da bi sledile potem volitve za volitvami, in razna preganjaja. Ali tako dolgo bi se to ne godilo več, kakor se je godilo za liberalnih vlad na Češkem; mednarodno položenje bi enakim persekucijam neugajalo, in Slovani bi prek parlamenta dosegli poprej in več, nego v parlamentu. Saj je še sam dr. Rieger večkrat izjavil se, da najosodniši je bil trenutek, ko so se Čehi odločili, popustiti opozicijo in povrniti se v državni zbor.

Ali za odločno in vstrajno opozicijo v parlamentu

in, če treba, tudi zunaj parlamenta, je odbrati Slovanom značajne odločne zastopnike, ki bodo pripravljene na vse slučaje.

V tem tiči važnost sedanjih volitev, in vse je na tem, da se ne izvolijo za državne poslance kimovci, ki se udajo vsemu, kar se jim narekuje ali tudi samo natvezuje.

Vlada, kakor poročajo po raznih dobro poučenih glasilih, računi ravno na to, da dobi izmed vseh narodov več ali manj takih oportunistov in kimovcev; take kimovce imenujejo „zmerne“ zastopnike, in ni čudo, če taki zastopniki ponižujejo dostojnost in moralno odgovornost parlamenta, v tem ko rase moč vlade do mej absolutističnih dob. Slovanom pa je po dosedanjih skušnjah izvoliti take poslance, ki bodo brezuslovno za izvršbo narodne enakopravnosti in zato, da se po izvršbi narodne enakopravnosti povzdigne tudi avstrijski parlament do onega delovanja in one veljave, katero ima povsod po ostalih konstitucionalnih državah.

Po vsem bi kazalo sklicati na Dunaj shod volilcev vseh slovanskih narodov, zastopanih v državnem zboru Dunajskem; ta shod naj bi se zjedinił za program, na katerem je zahteva izvršbe popolne enakopravnosti za vse narode nakrat in enakomerno kot prva točka; na tej podstavi naj bi se napravil skupni volilni oklic, da bi se izbrali taki poslanci, ki so soglasni s tem programom, in ki bi hodili z vlado le, ako bi se izoršila narodna enakopravnost, drugače pa, po položenu v državnem zboru, stopili v opozicijo, in to ali v parlamentu ali pa zunaj parlamenta.

Te zahteve naj bi veljale za vsakega slovanskega kandidata, tudi ko bi ne prišlo do skupnega shoda in skupnega volilnega oklica. Ako je pa le možno, naj bi se sešel tak shod slovanskih volilcev, kakor ga nasvetujejo tudi med Čehoslovani, gališkimi in bukovinskimi Rusi, in bi bili zanj gotovo tudi južni Slovani.

Proč torej s kandidati, ki so poznani kot omahljivci in oportunisti vsake vrste! Proč s kandidati, ki ne poznajo resnice, da lojalnost se ne kaže v preziranju ustave, ampak v tem, da pride ista ustava do popolne izvršbe in veljave! Proč s polovičarji, ki uže naprej trdijo, kakor da bi ne bilo možno doseči tega, kar je bilo uže sedaj pred desetletji zagotovljeno za vse čase vsem narodom svečano po sedaj veljavni ustavi! Slovani naj volijo odločne zastopnike, kateri tudi v sedanjem položenu morejo zahtevati pred vsem izvršbo narodne enakopravnosti. Ta izvršba še le podeli druga in prava uslovja za pravo zakonodavstvo, za pravo parlamentarno življenje; to pa je potem in še le potem na korist državi, kakor njenim narodom, in zato je zahteva izvršbe popolne narodne enakopravnosti v sedanjem položenu zajedno najlojalnša izmed vseh, ker nobena ni toliko v skupnodržavnem interesu, kakor ta točka. Torej odločno na delo!

Veljava avstrijskega parlamenta in nemška levica.

Komentar, ki se je v Dunajskem uradnem listu priobčil, neposredno pod patentom od 23. jan. t. l. o razpustu državnega zbora, je vladni komentar, in poročali so o njem, da je bilo v ministerstvu dolgo in celó nekako nemirno posveto vanje in razgovarjanje, predno so se zjedini li za ta komentar. On obseza mnogo točk; med temi so nekatere, ki kažejo nazore vlade o strankah, o možnosti in nemožnosti sestave parlamenta, o kakovosti strank, ki bi bile neizogibno potrebne za sestavo večine državnega zbora, ter o zadačah, ki bi jih neki vedno imela pri tem imeti osrednja vlada. Mnogo teh točk je jako važnih, in ko bi bile kritično utrjene, bi kazalo, da avstrijski parlament se nima pospeti nikdar do prave veljave in moralne odgovornosti, kakoršno imajo parlamenti drugih ustavnih držav. Na srečo se dajo vladni nazori tudi kritikovati, in pri tem se pokaže, da so posebne razmere krive, ako je avstrijski parlament dejanski malomočen, vlada pa mogočna.

Zdi se nam potrebno gledé na sedanje državnozbornske volitve, da pretrsemo jedno točko vladnega, tu mišljenega komentarja.

V tem komentarju se glasita dva odstavka: „Različnost Avstrije v naravi, razmerah in narodnih (ljudskih) interesih dá jedva misliti, da bi se vstvarjale in ostajale velike, popolnoma homogene večine, in vedno bo naloga vlade Nj. Veličestva, državno politiko v vseh okolnostih krepko dovajati do pravih ciljev“.

„Kdor pa pozna našo domovino, njeno zgodovino in njen notranji razvoj, mora zanesljivo pričakovati, da se dobi vsled novih volitev vedno večina, sestajajoča iz politikov različnih strankarskih napravljelj, in ki bo pripravljena zadostiti zadačam zakonadavstva in v tem smislu podpirati vlado, kateri dobro dojde sodelovanje vsakega zmerne ga, ki misli patrijotiški.“¹⁾

Pomenljivo je, da govori vlada tu v obče, torej ne samo za se za sadanje volitve, ampak za vsakotere vlade, za vse dobe.

Po tem nazoru, kakor poročajo v „Velehrad“, misli dobiti vlada tudi sedaj krepko večino, ki bi štela po mnenju levičarjev 250, po mnenju gr. Taaffeja pa 230 glasov. Sestavljena bi bila ta večina: iz nemških levičarjev (100 glasov)

¹⁾ „Oesterreichs Mannigfaltigkeit in Natur, Verhältnissen und Volksinteressen laesst die Eventualitaet der Bildung und des Bestandes grosser, völlig homogener Majoritäten kaum voraussetzen, und es wird immer Aufgabe der Regierung Sr. Majestaet sein, die Politik des Staates unter allen Umstaenden mit Festigkeit richtigen Zielen zuzuführen“.

„Wer jedoch unser Vaterland, seine Geschichte und seine innere Entwicklung kennt, muss zuversichtlich erwarten, dass in Folge der bevorstehenden Wahlen stets eine aus Politikern verschiedener Parteirichtungen bestehende Majorität vorhanden sein werde, bereit, den Aufgaben unserer Gesetzgebung gerecht zu werden und in diesem Sinne eine Regierung zu unterstützen, welcher die Mitwirkung eines jeden gemaessigten, patriotisch Gesinnten willkommen sein wird“.

in Poljakov (60 glasov), iz kluba Coroninijevega in staročeškega (12-15 glasov), Dalmatincev (8 glasov) in moravskih poslancev, (11 glasov) itd.

Ta večina bi bila po vladnem nazoru sestavljena samo iz „zmernih“ zastopnikov. Vprašanje pa je, ali bi bilo ostale poslance podrejeti vse v vrsto „nezmernih“ ali radikalnih zastopnikov. Ko bi bilo tskó, bi v Avstriji ne mogli odločni zastopniki nikdar priti do veljave, ker bi vlada računila vedno z „zmernimi“ življi, in ker bi ona pri takih načelih ostala vedno mogočna, možno bi jej tudi bilo dobiti „vedno“ zmerno večino. No, potem bi bila *gosposka zbornica popolnoma brezpotrebna*, ker bi vlada uže pri poslaniški zbornici skrbela za zmerne elemente, in bi se jej ne bilo bati, da ne prodere z različnimi predlogami in zahtevami pri svojej „zmerni večini“. Kaj bi imela v takem položaju opraviti še posebna gosposka zbornica, katera pri vseh razlikah mišljenja pojedincev in skupin nosi vendar vedno značaj zmerne zbornice par excellence!

Dejanski pa je v vladnem nazoru, da ni možno dobiti v Avstriji homogene večine, preprost pregrešek elementarne logične teorije. Logični fundamentum divisionis je pri tem nazoru napačen, ko postavlja zmerne zastopnike na jedno stran v nasprotje z „nezmernimi“ poslanci in strankami. Ta napaka je v tem, da iz tega, kar imenuje vlada „zmerno“, ne sledi na drugi strani „nezmerno“, ampak vse kaj drugega. To drugo ima lastnost „narodnega“ ali nacionalnega. Narodni poslanci pa utegnejo v *nenarodnih* pogledih biti ravno takó zmerni, kakor so oni nezmeri, katere imenuje vlada zmernimi. Nemška levica, katere se hoče okleniti sedaj vlada, je gledé na svoje nemško-nacionalne pretenzije v pojedincah in v celoti *popolnoma nezmerne*; kajti ne le, da zahteva narodno enakopravnost povsod za Nemce, seza ona še dalje, postopa celó protustavno, ko zahteva uzakonjenje nemškega kot državnega jezika. In kot sedanja opozicijska stranka se je kazala takó „nezmerno“, da jo je morala vlada s svojimi organi vred svariti mnogokrat.

Stranke slovanskih narodov so v obče zmerne, in kolikor zaslužijo pridevek „nezmernih“, dostaje se ta nezmerneost izključno *nacionalnih* stremljenj v smislu narodne enakopravnosti.

Ako hoče vlada prav poštovati stvari in razmere, mora napraviti dve razdelitvi: *stranke po barvah in razlikah nacionalnosti* in *po razlikah konservativnosti in liberalnosti*, ne pa mešati jeden fundamentum divisionis z drugim. Po narodnosti bi morale biti vse stranke radikalne, to je, ne mirovati, dokler se ne izvrši narodna enakopravnost.

Žalibog, da niso, in da je bilo doslej zlasti med slovanskimi strankami več oportunistov in kimovcev, nego pa zaresnih, odločnih narodnih zastopnikov, ki bi dejanski zahtevali za vsak narod izvršbo popolne narodne enakopravnosti. Vlada bi imela rada vse zastopnike kot *narodne* kimovce in v vsem drugem sebi udane pristaše. Ravno, ker se jej ni

posrečilo dobiti izključnih kimovcev, obsoja odločne zastopnike kot radikalne ali nezmerne poslance. Tako postopanje vlade daje sklepati, da jej ni mar, „nezmerne“, posebno slovanske stranke in pojedine zastopnike spreobrniti v „zmerne“ s tem, da bi se izvršila narodna enakopravnost. V resnici so nekateri slovanski zastopniki odločni, po vladni terminologiji „nezmerni“ jedino zaradi tega, da se še vedno zavlačuje izvršba narodnostnega zakona. Ako je vladi do tega, da dobi tudi te „nezmernike“ za se, naj izvrši člen XIX., pa prestopijo na njeno stran, in jej bodo vernejši, nego kateri si bodi koli levičarski zastopnik.

Dokler se ne zgodi to, bodo na slovanski strani še množili se „nezmerni“ zastopniki, ki bodo lahko prenašali tak pridevek, ker bodo tudi drugemu svetu kazali in lahko dokazovali, iz česa sestaje in zaradi česa traja njih nezmernost.

Vlada naj torej ne išče nasprotja strank med narodnimi in zmernimi, ampak, kakor po drugih državah, med liberalnimi in konservativnimi strankami. Tu je pravo nasprotje, in jedino s pomočjo takih strank napreduje in se utrjuje zakonodavstvo, in se podpira tudi vlada v odgovarjajočih stremljenjih.

Narodnostno vprašanje je odstraniti iz avstrijskega parlamenta, pa pride tudi ta parlament do analognega delovanja drugih parlamentov. Narodnostno vprašanje se pa ne odstrani s tem, da se poudarja potreba reševanja gospodarskih, socialnih in drugovrstnih vprašanj, češ, da se s tem zmotijo in ukroté „nezmerne“ narodne stranke; tako poudarjanje je imelo vseh do sedanje dobe, ko narodi niso bili še dovolj skušeni. Sedaj pa slovanski narodi vedó dobro, da navrščevanje drugih vprašanj ne pomenja drugega, kakor še nadalje zavlačevati rešenje narodnostnega vprašanja ali izvršbe narodne enakopravnosti za vse narode.

S takim zavlačevanjem ne pride avstrijski parlament do pravih parlamentarnih strank, ker slovanski zastopniki nimajo ne časa ne volje, da bi se uredili in utrdili kot konservativci ali liberalci: kajti njim je dana zadača, da dosežejo najprej izvršbo narodne enakopravnosti; okolu te zadače se suče bistveno njih mišljenje in delovanje. Krivo je po takem trditi, da bi ne dobila vlada homogenne večine v smislu konservativnosti ali liberalnosti; homogenna taka večina se vstvari takoj, ko se slovanskim zastopnikom odloži težko breme stremljenja po narodni enakopravnosti.

Vladi ugajajo take, dasi tudi za njo nekoliko težavne parlamentarne razmere; neprijetne zato, ker jej je vedno gledati, za kako odškodnino dobi slovanske stranke v vsakem slučaju; ugodne pa so vladi take razmere zato, ker ne odločuje nikdar kaka kompaktna konservativna ali liberalna večina, temveč masa zastopnikov, pridobljenih za raznotero in raznobarvano odškodnino: v narodnem, konservativnem in liberalnem pogledu, in to nakrat v vsakem slučaju posebe. Zaradi takih razmer ni nobena stranka močna dovolj, da bi odločevala; toliko močnejša pa ostaja vedno vlada, ker vidi, da jej je možno prodreti s tako taktiko v vsakem slučaju.

Po takem se kaže, kakor da bi vlada sama zavlačevala

konečno rešitev narodnostnega vprašanja v avstrijskem parlamentu, ker se jej zdi, da laže prodre s pomočjo izključno narodnih, potem liberalnih in konservativnih strank, nego pa s pomočjo samo poslednjih dveh strank.

Razvidno pa je, da take razmere slabšajo in uničujejo moralno veljavo avstrijskega parlamenta. On ima formalno odgovornost za vse državnozbornsko delovanje; z druge strani pa ga spravlja moč in mogočnost vladne taktike v tako položnje, da pojedine stranke ne morejo dosežati tega, za kar se postavljajo. Vlada s tako močjo, kakoršno rabi *in more*, ne pa mora rabiti avstrijska vlada, krati parlamentu moč delovanja; on doseže in dožene samo toliko, kolikor se zdi vladi vredno in potrebno.

Zakonodavstvo napreduje v takem parlamentu jedino po meri sposobnosti in volje vsakodobne vlade, in to ne more biti ne narodom, ne državi na korist. Kajti v bistvu vrši se vse takó, kako da bi ne bilo parlamenta; dà, utegne še slabše biti, ker v neparlamentarnih državah imajo vlade večo odgovornost, nego v ustavnih, kjer se prenaša velik del odgovornosti na narodne zastopnike in s tem na narode.

In kdo je največ kriv, da nima avstrijski parlament potrebne in analogne veljave, kakor drugi parlamenti? Gotovo oni, ki so zavirali in še zavirajo izvršbo narodne enakopravnosti, in ki so vsled tega spravili v avstrijski parlament narodne stranke kot *permanenten sestaven* ali konstitutiven element, ki ga je treba eliminovati ali odstraniti z izvršbo narodne enakopravnosti, ako hoče ta parlament delovati v smislu konstitucionalnih, t. j. liberalnih ali konservativnih strank. Ti, ki so oslabili avstrijski parlament na škodo narodom in državi, niso drugi kot nemški levičarji, ki so se malo ne 20 let imenovali kot „ustavoverci“. Ti „ustavoverci“ so zavirali ustavno delovanje in je še zavirajo kot sedanji levičarji; kajti oni so proti izvršbi narodne enakopravnosti, oni rušijo celo narodnostni člen, ko hočejo proti njegovemu smislu vsiliti avstrijskim narodom nemščino kot državni jezik.

In kaj pravijo sedaj ti levičarji? Oni se sami postavljajo po robu vladi, ko nasprotujejo njeni mogočnosti, potrjeni po zgoraj navedenem komentarju.¹⁾ Nemška levica sama trdi, da „take parlamentarne teorije ni postavil niti Bismarck v zenitu svoje moči . . . K takemu deposedovanju parlamenta se levica ne poniža . . .“.

Takó se izgovarja ista levica, ki je stalno ponižala veljavo avstrijskega parlamenta, in ko bi prišla do vlade, bi rabila njeno moč proti „nezmernim“ slovanskim strankam, kateri nimajo na vesti drugega, kakor da se uže trideset, oziroma 23 let neprestano, pa brezvpešno boré za izvršbo narodne enakopravnosti, s tem pa za vstvarjenje konservativnih in liberalnih strank in v posledicah pravega ustavnega življenja.

Slovanom se je po takem boriti z ustavnega stališča v interesu konstitucionalizma proti nemški levici, ki je zagrešila, da se oprijemljejo celó vlade krivih parlamentarnih nazorov ter da razvijajo vsled tega napačne nazore o avstrij-

¹⁾ Vidi „N. fr. P.“ uvodni članek od 6. febr. t. l.

skem parlamentu, kot da bi bil in moral biti ta parlament kak *specificum* in vsled tega zajedno kak konstitucionalistiški *unicum*.

Ravno sedanje državnozbornske volitve ponujajo priliko, da Slovani popravijo, kar so zakrivilo levičarji, da izvolé torej take poslance, ki bodo pred vsem narodni, ki bodo odločno zahtevali izvršbo narodne enakopravnosti, da s tem po odstranjenju narodnostnega vprašanja vstvarijo pravo parlamentarno delovanje z izključno parlamentarnimi strankami. Slovanski volilci naj pokažejo, da njih zastopniki niso parlamentarno „nezmerni“, ako so narodno odločni, in da bodo rayno oni po izvršbi narodne enakopravnosti „zmerni“ v smislu, da dajo državi, kar potrebuje ona kot taka. Proč torej s sofistiko, ki meša

narodnostno vprašanje s stremljenji, ki so jedino parlamentarna! Homegenne večine, ako bo vladam do tega, dobé se tudi za avstrijski parlament, ali *conditio sine qua non* je, da ne pride na krmilo stranka, ki je rušila in hoče rušiti ustavo sedaj z odločnišimi pretenzijami, nego kedaj.

Ko bi prišla nemška levica do vladnega krmila, bo izrabljala ona vladno moč v še večih merah, nego v prošlosti, in zato ne bodo hoteli jemati slovanski zastopniki odgovornosti. Naj pride kar koli, avstrijski parlament ne dobi dostojne veljave, dokler se ne izvrši narodna enakopravnost; gr. Taaffeja vlada pa naj sama presodi, katere stranke so ali bodo sposobniše, da podajo parlamentu našemu veljavo, katere ni imel in ni mogel imeti doslej.

Rusija 1890. leta.

Spisal dr. Fr. Celestin.

Pač nobenemu posamičniku ni dano bilo, da bi vedno le užival in veselil se. Celó bujna mladost, polna zdravja in svetlih nad, mora boriti se, mora trpeti. In modri ljudje pravijo, da je dobro tako, pravijo da ne bi človeštvo nikoli ne bilo doseglo toliko uspehov, kolikor jih je, da se ni moralo hudo boriti, boriti za one svetle pridobitve, ki jih imenujemo cvet kulturnega življenja. Tu se bori posameznik za svojo misel, borijo se narodi in države za svoje kulturne težnje, omagujejo posamezniki, omagujejo narodi in države, ali v mladosti in moževni sili tako omagovanje ni nevarno. Ono je večkrat naravna potreba, da si posameznik počije ter nabere novih močij, da se narod ali država ojača za nove kulturne pridobitve.

Tak je naravni pot tudi najzdravejšega razvitja.

Rusko državno življenje se je začelo s Rjurikom, od njega dalje „sobira se ruska zemlja“, preživa „udelno“ dobo gospodovanja posamičnih Rjurikovičev v skoro nezavisnih kneževinah, preživa tatarsko igo, druží se okolo Moskve, bori se in skoro izdiha v žalostni dobi po smrti Ivana Groznega, jača se in krepča za prvih carjev iz roda Romanovih, probija si za Petra Velikega okno v Evropo in postaje velika severno-evropska država. Preje pa in še po Petru Vel. kolikrat se je *zatemnjala* narodna in državna misel, kolikrat so se težko priborjene pridobitve gubile in se potem znova pridobivale v dolgih, težkih borbah! V prejšnjem in našem stoletju boré se med seboj nemški, francoski in ruski vplivi v ruskem državnem življenju in ne samo državnem. Ruski vpliv mora se umikati — časi tudi kosmo-političnim strujam. Tuji vplivi delujejo kakor kvas: vre in kipi, narodni organizem pretresajo razne groznice bolj ali menj jako, najbolj gornje, omikane sloje. Snuje se celo načrt ruske ustave, ruskega „pravnega roda“, se ve da čisto po zapadnem primeru. Ali tragična smrt carja Osvoboditelja pretrese narod kakor električen udar in — glasovi o pravnem redu so potihnilí, oglasili pa se

drugi, da se Rusija mora *znotraj* obnoviti in osvežiti, osvobajati se od škodljivih tujih vplivov, bodi si v političnem, gospodarskem ali drugem obziru. Da je ravno ta težnja bila najglavnejša v prvem desetletju vlade Aleksandra III., morajo priznati pač vsi in priznavajo tudi, da je ruska politika — ohranila mir.

V življenju modernih narodov je skoro najvažnejši — proračun. Ruski ima za leto 1891.

a) dohodov:

1. navadnih . . .	897,198.944 r.
2. prometnih . . .	3,558.626 r.
(oborótnych)	900,757.570 r.
3. izrednih . . .	13,750.139
4. gotovina v blagaini	47,794.812

b) stroškov ima:

1. navadnih državnih:	895,330.395
2. prometnih . . .	3 558.626
	898,889.021

Redni dohod je torej večí od rednega razdboda za: 1,868,549 r

3. izrednih . . .	63,413.500
	962,302,521

Izredni stroški so proračunani a) na železnice: 42,913.500

b) na oboroženje: 20,000.000

c) specialna pri-
čuvna sredstva

za hrano itd. 500.000

63,413.50

Ako pomislimo, da so izredni stroški većinoma *produktivni*, da le manji del gre na vojaške potrebe, sme Rusija biti zadovoljna s tem proračunom ter nadejati se, „da bode blagotvorna mirna politika še dalje, kakor do sedaj, imela polni uspeh pod jasno zaščito in blagoslovom božjim“.

In res: prijatelji in neprijatelji priznavajo, da so se

ruske financije *korenito* poboljšale. Ne čujejo se več glasovi pesimistov, da je ta napredek in uspeh le začasen. Ta veliki uspeh dosegla je Rusija tečajem 4 let.

Za prošlo 1890. l. vemo do sedaj račune za 10 prvih mesecev: po njih in po drugih podatkih računijo, da bode zaključni račun za 1890. l. imel viška vsaj $40\frac{1}{2}$ milijona. Ali še vedno je ruskih vrednostnih papirjev veliko več *zunaj* Rusije nego *tujih* v Rusiji; ko bi se to razmerje obrnilo ravno narobe, potem Rusija ne bi bila tako zavisna od tujih borz, kakor je vendar še tudi sedaj, ko so se financ. odnosi tako znatno zboljšali.

Razumljivo je tudi, da so začeli misliti, kakó bi se uredile činovnikom plače, da bi se manje čutil pad kreditnega (papirnega) rublja, ki, se ve, ne stoji še al pari s srebrom.

Poleg financij so *vojske* v modernih državah oni činitelji, ki ga predobro čutimo vsi. Brez šuma, mirno obnovila se je lani *ruska vojska* ter ojačila v vseh vrstah bojne pripravljenosti. Dosegla je to brez nenavadnih razhodov. Ker ruski vojni proračun n. pr. za l. 1881. štel je 229,726.915 r., a lani je bilo naznačeno 222,041.314 r., za letos pa je proračunano: 226.652.168. V obče je od l. 1880-1891 proračun l. 1881 bil izkazan z največo vsoto. Ruske vojniške reforme prošlega desetletja so se začele z vojaškimi šolami, da dobé dovolj dobrih častnikov. Pomnožili so te šole, izmenili običajno in odgojno sistemo za bodoče častnike ter povišali zahteve. Uredili so tudi povišanje v službi tako, da odslej zavzemajo viša mesta res sposobni ljudje: posebno so postrlji pravila za proizvodstvo štabnih častnikov in določili, da mora vsak polkovnik služiti najmenj 11, p. eden more postati general. Tudi plače so bile nekoliko povišane tako, da *veči* zahtevi ne morejo boleti nikogar. Na *Nemškem* pa so morali zahteve zmanjšati, da dobé dovolj častnikov. Rusija ima jih dovolj, četudi se je število vojakov precej pomnožilo s tem, da so ustrojili nove polkovnije itd., in da se je rok službe skrajšal. Se ve da se je moral preurediti tudi vežbalnik in obučenje vojakov: opustili so posebno ves pusti formalizem in pedantizem, kateri so bili povzeli najbolj od Nemcev. Sedaj pazijo posebno, da bi bilo streljanje dobro, ker to je prevažno za uspeh v boju. Tudi se ni pozabilo na to verjetnost, da se bodo v prvi vojski tolkle velike množine; za to se vadijo cele vojske jedna proti drugi, kakor je bila lani v Volynji. Jeseni pa se uče vsako leto pričuvniki in domobrani (opolčenci). Samo je bilo izdano novo „*položénije o polevóm upravlénií vojsk*“, katero ureja življenje, službovanje in upravo v vojskinem času. A že prej so bile objavljene nove naredbe, tičoče se vozne službe in bolnic za bojnega časa.

Ko so drugje začeli delati puške magazinke malega kalibra in rabiti brezdimni smodnik, se Rusija ni hotela prenagli: čakala je in si prihranila mnogo *dragih* poskusov in sedaj uvaja vse to na polovico ceneje, nego so to bili uveli prej drugi. Rusija uvaja mortirno poljsko topništvo, a redno konjaništvo je preobrazovala v dragone.

Tudi *brodovje* se je skoro čisto obnovilo. Mnogo ladij, posebno „*bronenoscev*“ (oklopnic) so napravili novih — večinoma ruski delavci iz ruskega blaga. Ob enem se je služba na ladijah jako premenila, kar morajo celo Angleži — hvaliti.

Ministerstvo „*Naródnago Prosvěščenija*“ se je lani pečalo najbolj s preobrazovanjem ruskih gimnazij. Te reforme premenile so nekoliko ustav 1871. l.: glavna svrha je bila tu, da se *oživi* predavanje starih jezikov, formalizem skrči, omogoči bolj široko in globoko znanje klasične starine, in da se poboljšajo metode predavanja vseh predmetov v obče. Odstaji ima tu vse nepotrebno in nekoristno, da morejo učenci tem bolje učiti se ravno to, *kar ima odgojni pomen*. Ministerstvo postopalo je jako premišljeno in oprezno. Vendar pa so liberalni časopisi in neki „*zemci*“ (poslanci zemstva) začeli royati proti neljubi jim klasični sistemi, opiraje se najbolj na to, da so učenci preveč utrujeni. Niso hoteli čuti svetov, kako bi se lahko dalo odstraniti to, kar morda res utruja, ne, hoteli so nekako čudno šolo, dajočo jako mnogo vojakov za vseučilišče — brez resne omike in priprave. Graja je bila tolika, da je ministerstvo nekaj popustilo, samo da reši glavno: ur starih jezikov je sedaj nekaj menj. Tudi odslej pri izpitu zrelosti *ne* prevajajo več z ruskega na stara jezika, mari narobe — s starih na ruski. Vsled tega ima se v dveh višjih razredih *bolj* paziti na čitanje in *dobro* prevajanje na ruski jezik nego na slovnico. Glavna svrha te premene je torej ta, da učenci dobé jasnejše pojme o *pomenu* starih klasičnikov in *klasične kulture* v obče ter da se vadijo dobro prevajati na ruski jezik. Da se ta svrha doseže še bolje, *odstranilo* se je pri pouku slovnice *vse nevažno*, da se učenc^o, tem bolje nauče glavno.

Ministerstvo misli dalje premeniti sistemo ispitov, in hoče posebno paziti, da bi učitelji bili tudi *pedagogično* dobro pripravljeni. Saj dobro ve, da najboljši propisi in programi učenja *ne* pomagajo dosti, *če učitelji niso dorasli zadači ali je pa vršiti* — *nečejo*.

Kar je govoril cesar Viljem o potrebi šolskih reform, odmevalo je jako tudi v Rusiji. Liberalci kot neprijatelji klasične šole, kvarili so celo brzojave vstavljaje, cesar cesar *ni* govoril. Ali odgovorilo se je, da to, cesar želi nemški cesar, *ruske gimnazije že imajo*.

Cerkveno življenje je za vsako državo jakovažno — ali bi vsaj imelo biti — posebno važno je za Rusijo. Umrla sta dva odlična cerkvena dostojanstvenika: Aleksij. arhiepiskop litovski, in Nikánor, arhiepiskop hersonski. Nikánor se je posebno boril proti — L. Tolstemu in njegovim naukom, kimnoge begajo, iz med njih posebno oni nauk, da se človeku ni treba upirati — zlu.

Rusija ima še — pogane: misijonarji pridobili so tam na daljnem vstoku pravoslavni cerkvi okolo tritisoče duš. Tu se povsodi stroje cerkve, učilišča. Posebno uspešno pa je delal v Japoniji episkop Nikolaj, najbolj pa, odkar je lani vlada proglasila versko svobodo. Ruska misijonarska društva nabrala so lani nad 200 tisoč r. in delujejo tudi v notranji

Rusiji, n. pr. med tatarji in drugimi plemeni posebno v krajih bivšega kazanskega carstva, prevajajo bogoslužbene in druge potrebne knjige na *narodne jezike* dotičnih plemen. Zanimivo je, da je otec Máljcev v Berlinu dal prevesti bogoslužbene knjige na — nemški jezik najbolj se ve zato, ker so blizu Berlina *pravi ruski naseljeniki*, pravoslavni pa ruskega jezika že ne znajo več dobro — ali pa nič. Čehi v Volynji pa neredko prehajajo v pravoslavje. Z druge strani pa se posebno baltiški baroni hudo boré proti pravoslavju, četudi jih vlada — ne podpira in je celo državne plače pastorjem ustavila, pa podpira ruske cerkve, župe in šole v obče.

„Štunda“ slabeje na jednih mestih, na drugih (v južni Rusiji) pa se širi, ali širi se tudi — odpor proti njej. Množé se pravoslavne cerkve sredi štundizma, duhovni in učitelji pa poučujejo odpadnike. Ravno tako tudi v duhovnih semeniščih pridno izučavajo nauke — te in drugih sekt.

Sredi omikanih pa se širi (pravijo, da posebno med vojniki) paškovščina, neke vrsti racijonalizem, ki tudi jako po protestanstvu diši, in pa tolstóvščina, katera nekako zameče pozitivno kristijanstvo, kakor se je zgodovinski razvilo. Tožijo se, da posebno mladež rada sluša te nauke. Z druge strani pa se javlja tudi tu odpor rayno v omikanem društvu, dokazujoč, da imajo vse te sekte skupno težnjo — za protestantskim racijonalizmom. V tej borbi dajo važno pomoč nedavno obnovljene cerkveno-župne šole, imajoče že skoro celi milijon učencev. Vlada in cerkev jako skrbita za te šole: posebna naredba predala je duhovščini vodstvo številnih „škol gramotnosti“ (kjer se uče čitati in pisati pa verskih resnic). Duhovni učé krščanski nauk, navadno pa tudi vse drugo, in učé narod tudi *pametnemu gospodarstvu* (sami duhovni se učé ta predmet v semeniščih), vse to pa po živi želji viših in *najviših* svetskih in duhovnih oblastij. Ministerstvo državnih posester pa je odločilo napraviti brezplačne poletne gospo-

darske tečaje za ljudske učitelje in hoče samo vzdržavati mnogo početnih ljudskih šol. A cerkveno-župne šole začénjajo *dopadati se celo liberalcem in zemstvom*. Tudi v srednjih zavodih poudarja se sedaj bolj cerkveni značaj, n. pr. v gimnazijah, progimnazijah, realkah itd. Po novem ustavu dano je veronauku *več* ur, in učenci morajo čitati tudi staroslovensko sv. pismo. A „zakonoučitelji“ gimnazij od sedaj *ne* smejo biti župniki, da se morejo popolnoma posvetiti svoji zadači. Oni imajo še posebno nalogo, da uredé „domače cerkve“ v zavodih, kjer jih še ni.

Tudi duhovna „bratstva“ širijo se veselo in z njimi — duhovno-nravni pouk ali pa borba s sektami in razkolom, pa tudi druge praktično-nravne svrhe. Zato imajo bratstva (ne vsa) odnosne knjižnice, vodijo se besede v cerkvah in zunaj njih, ustanavljajo društva treznosti, sirotišča itd. Posebno zanimivo pa je tu, da večina članov teh bratstev, ona, ki vse vodi, pripada vrhnim slojem višega *svetskega* društva. Ta bratstva so tudi veliko pripomogla, da se je, n. pr. Črnogorcem dala potrebna pomoč radi slaba letine.

V spomin dogodka 17. oktobra 1888 (pri Borkah) zidali so nadalje cerkve, darovali zvonov, snovali samostane. Da se v Rusiji jako zanimajo za starine — večinoma cerkvene — dokazuje lanski VIII. shod arheolog. društva v Moskvi.

Nezdrav pojav v cerkvenem življenju pa je raskol, posebno v Moskvi in na Volgi, ali knjige in živa beseda dobivajo tudi tu vedno več vpliva. V obče duhovščina čuti vedno bolj potrebo, *da uči in širi omiko*. Sinodalna tiskarna tiska in širi na vse strani *sv. pismo* (polno sv. pismo velja 1 r. 10 kop., evangelije samo za se velja 15 kop., psaltir 7 kop.). Duhovnih časopisov in drugih izdanij bilo je za prosti ljud in za omikance. Cerkveni dostojanstveniki začeli so pridno pisati pastirske liste. (Konec pride).

O kritiki dra. Mahniča.

III.

K razširjanju poganstva, z nasprotniške strani nam namišljenemu.

(Dalje).

Gledé na koledar, specijalno velikonočni praznik. (Nadaljevanje.) Razum navedenega prologa poznamo še dva dotična lista svetega Cirila, katerih jeden od leta 419 se dostaje veikičnočnega praznika leta 420 in je obrnen do Kartagenske sinode, v tem ko se drugi, v prevodu pričénjajoči z besedami „*Quod optamus, carissimi fratres*“, in leta 443 do rimske cerkve obrneni list¹⁾ odnaša na velikonočni praznik od l. 444 in je zaradi tega sosebno važen, ker je imel vspeh.

Se ve da je bil še potreben takisto leta 443 pisani list škofa Pachasina Lilibejskega do svetega papeža Leona Velikega²⁾, da bi tega preveril, da ni prav izračunjen rimski praznik, in da bi ga pridobil za pravo izračunjenje aleksandrijsko. Dejanski je določil Leon praznik Velike noči proti rimskemu načelu, istega ne pomakniti čez 21. dan aprila, v popolnem soglasju z aleksandrijsko cerkvijo za 21. dan aprila, torej za cele štiri tedne pozneje, nego bi se bilo imelo to goditi po načelih rimske cerkve.

Gledé na to očitno razliko od sporočila je tolažil sveti papež Rimljane s tem da se vsaj *pascha passionis* (pascha dominicae passionis) ne pomakne čez običajni obrok 21. aprila. Pomiril se je s tem celo znani kronist Prosper, ki, dasi rojen

¹⁾ Sporočen od Bucherija l. c. pag. 72.

²⁾ Takisto sporočen od Bucherija l. c. pag. 75.

Akvitanec, se vendar odlikuje vsled svojega službovanja v Rimu kot zagovornik vsakaterega nacionalnega svojstva Rimljanov; kajti on pripoznava, da izvršeno preloženje Velike noči je pravo, dasi ne more zamolčati opomnje, da to oddaljenje od pravila je imelo za posledico to, da so izostali *Circenses*, ki so bili običajni rojstvenega dne mesta rimskega³⁾ (XI kalendas maii). To, da so izostali *Circences*, kar navaja Prosper brez drugega povoda, kaže, kakor meni⁴⁾ Ideler, vzrok, zakaj so se Rimljani takó strogo držali določbe, da se ne bi smela praznovati Velika noč pozneje, nego je dan 21. aprila. Da bi bili hoteli v Rimu, jednako Aleksandrinem, vzeti zato tudi 22, 23, 24 in 25. aprila, bil bi s pomladanskim praznikom „Parilia“ skupni, torej od pradob v XI kalendarum maiarum praznovani rojstveni dan rimskega mesta pogostoma prišel v Veliki teden, in bi se torej ne bilo moglo govoriti o circenških igrah, kakor izjemoma leta 444.

Vsekakor je prijenjal Leon jedino za specijalni slučai, kakoršen je bil leta 444; kajti on je skušal gledé na velikonočni praznik za 455, ko je imel biti po navedeni aleksandrinski velikonočni plošči dne 24. aprila, po načelih rimske cerkve pa uže dne 17. aprila, pridobiti veljavo načelom rimske cerkve. Gledé na to je pisal on uže leta 453 cesarju Marcijanu in papeškemu poslu v Carigradu (Julius Coënsis), kateremu je ukazal tudi leta 454 delati na to⁵⁾. Vsebina lista do cesarja⁶⁾ kaže, da je papež uže popustil načelo rimske cerkve, po katerem bi se imela praznovati Velika noč v dan Aequinoctii verni, določenega v 21. dan marca, dà celó pred istim, in da si je v tem odnošenju prisvojil aleksandrinsko nazorje, v tem ko se je še vedno držal druge rimske meje, namreč 21. aprila, dasi je prišel s tem v protislovje s svojo lastno naredbo, s katero je preložil Velikonoč leta 444 v 23. dan aprila.

³⁾ Prosper Chronicon pag. 53 „Theodosio et Albino consc. pascha Domini IX kalendas maii celebratum est, nec erratum est, quia inde XI kalendarum maiarum dies passionis fuit, ob cuius reverentiam natalis urbis Romae sine circensibus transit“.

⁴⁾ Dr. Ideler Handbuch der Chronologie. Berlin 1825. II. Band pag. 266. Mi sledimo temu tudi drugače mnogotero porabljevanemu izbornemu delu, ne da bi posebno poudarjali tega mnenja. Drugega vzroka, da so se Rimljani držali 21. aprila kot prekluzivnega obroka velikonočnega praznika, pač ne moremo navesti tudi mi, in, kakor se vidi, govori za misel Idelerjevo tudi okolnost, da se je rimska cerkev gledé na načela, ki se odnašajo na njene ostale določbe velikonočnega praznika, podajala prej, nego gledé na prekluzivni obrok 21. aprila.

⁵⁾ V Leonovih delih (opera) l. c. so to listi XCIV, XCV in C.

⁶⁾ Dotično mesto se glasi: „Ab XI kalendarum aprilium usque in XI kalendarum maiarum legitimum spatium sit prefixum, inter quod omnium varietatum necessitas concludatur, ut pascha Domini nec prius habere possimus, nec tardius“.

Naposled pa je sveti Leon vendar prijenjal, da bi ne motil cerkvenega miru, na kar ga je napotil pač tudi obširni list aleksandrinskega patrijarha Proterija, kaferi list je ohranjen jedino še v latinskem prevodu Dionizija Eksiguva (Dionysius Exiguus). V tem listu⁷⁾, ki ga slavi *venerabilis Beda* kot skupnost pravega nauka o pashi, dokazuje se, da je velikonočna plošča svetega Teofila aleksandrinskega prava, in se priporoča, da bi se držali iste, kar se je tudi zgodilo, ko se je praznovala Velika noč leta 455 v dan 24. aprila proti načelom tudi v Rimu in Galiji, cerkev katere je bil cesar Valentinijan III. (423-455) pred kratkim podredil jurisdikciji rimskega Apostolskega stola. V tem pogledu gališkim škofom pisani list Leonov⁸⁾ se sklepa z besedami: „Quia ergo studio unitatis et pacis malui orientalium definitioni acquiescere, quam in tantae festivitatis observantia dissidere, noverit fraternitas vestra die VIII. kalendas maias ab omnibus resurrectionem domenicam celebrandam et hoc ipsum per vos aliis esse fratribus intimandum, ut *dicinae pacis consortia*, sicut una *fide* vingimur, ita una solennitate feriemur“.

To utemeljevanje ni prikladno več za specijalen slučaj, temveč obseza očitno sklep velikega papeža, gledé na praznovanje Velike noči v cerkvi Kristovi odstraniti razliko ali razpor z adoptovanjem ali sprejetjem načel, katerim so v tem pogledu sledile vse vstočne in celó nekatere zapadne cerkve, torej do cela v duhu naredbe prve ekumenske sinode ali, kakor se izraža on, zjediniti vse cerkve, zvezane po isti veri, tudi gledé na čas praznovanja Velike noči. Ali to je takó razburilo duhove med Rimljani, kateri, ne da bi se brigali za jedro stvari, so videli v papeški prijenljivosti jedino ponižanje rimske pred vstočnimi cerkvami, specijalno pa pred aleksandrinsko,⁹⁾ da se je Leonovemu neposrednemu nasledniku zdelo primerno (papež Hilarij), zopet povrniti se na prejšnji tir, oziroma spraviti v veljavo velikonočni kanon, ki ga je na njegov ukaz izdelal Victorius Aquitanus. (Dalje pride).

⁷⁾ Sporočen od Bucherija l. c. p. 82 in pri Petaviju l. c. p. 497.

⁸⁾ Sporoča ga Bucherius l. c. pag. 88. Najdeš ga tudi v delih Leonovih (opera) l. c. kot Epistola CIX.

⁹⁾ To veliko razburjenost, ki je posegla celó do pravih protestov, je Prosper, ki je živel v isto dobo, in ki je bil po svoji službi tudi najbolje poučen, popisal v svoji uže navedeni kroniki, ko zabeleži na pag. 55 naslednje: „Pascha dominicum die VII. kalendas maii celebratum est **pertinaci intentione Alexandrini episcopi, cui omnes orientales consientiendum pataverunt, quamvis sanctus Papa Leo XV. kalendas maii potius observandum protestaretur**. Exstant eiusdem Papae epistolae ad clementissimum principem Marcianum datae, quibus ratio veritatis sollicitatae evidenter patefacta est, ex quibus ecclesia catholica instrui potest, **quod haec persuasio studio unitatis et pacis tolerata sit potius quam probata, nunquam deinceps imitanda, ut quae exitialem attulit offensionem, omnem in perpetuum perdat auctoritatem**“.

Ne motimo si pojmov!

Kdo ne bi rad pritrdil, da je jasen pojem o stvari, o kateri govorimo prvi in najvažnejši pogoj v razpravi o tej stvari? Se ve da jasen in pravilen pojem dobiti ni vselej lahko, pa ravno zato zgodovina človeške omike kaže veliko, veliko slučajev, da so nejasni prvotni pojmi provzročevali cele vrste novih zmot, ki so sledile čisto logično iz nejasno razumljenih prvih pojmov. Koliko preprirov, divjih strastij, bojov in potokov krvi so že zakrivilili nejasni pojmi in posledice, izvedene iz njih, ko je vsaka taka posledica le povečavala velikost zmote? To se je godilo in se še vedno godi v življenju narodov v obče in pa tudi posebe v *duhovnem* življenju. Tu je bila in je zmeta tem laglja, čim subtilnejši čim abstraktnejši so pojmi. Pa za to vidimo n. pr. v zgodovini filozofije, kako se menjajo pojmi in *nazori* in prehajajo večkrat v ravno nasprotno. Kjer je jasno razumenje lahko dostopno in jasno človeku, ki zna logično misliti, ni take nestatnosti, kar je n. pr. posebno očitno za matematiko. Med pojme pa, ki se ne dajo tako točno označiti, kakor matematične resnice, spadajo *estetični*.

Od Aristotela pa do danes kako različno so cenili razne pisatelje, sedaj jih kovali v zvezde, potem pa jih grajali in celo pozabljali za nekaj časa ali pa tudi za vselej! Menjali so se literarni okusi in nazori mnogokrat po oni glavni vsebini, ki je ravno ravnala duševno življenje kake dobe. In tu sta idealizem in realizem pojma, smemo reči, tako stara, kakor so literarni pojavi v najširjem pomenu, t. j. ljudje so *spoznavali* to, kar mi sedaj vlagamo v ta dva pojma, v bitnosti že tedaj, ko še čitati in pisati niso znali, pa so si peli pesmi ali pripovedovali pravljice in basni od roda do roda — neke jasno *idealistične*, druge oslanjajoče se v glavnem na življenja resnico, torej *realistične*.

Znano je, da je ravno Aristotel, t. j. oni filozof, kate-rega je klasični vek pa tudi srednji najbolj čislal ter ga hvali tudi novi, četudi mu ne priznaje več izključnega gospodstva, v svoji poetiki koj v uvodu postavil „življenja resnico“ za podlago svojim definicijam, govore da so v obče vse vrste literarnih proizvodov — *posnemanje* (παρὰ τὴν ἀλήθειαν ὁμιλίαν). Tega posnemanja življenja držé se tudi še sedaj bolj ali menj vse literarne (leposlovne) stranke: idealisti, realisti, veristi ali naturalisti; celo najfantastičnejša bajka mora biti neko posnemanje življenja, saj drugače — si je še prav *misliti* ne moremo. Osnovni pojem, posnemanje življenja, imajo torej vse te stranke, razlikujejo se pa v tem, *koliko* in *kako* posnemajo to življenje? Stvarjajo si tako poseben svet — *umetnost*. Umetnost je torej posnemanje življenja, ni življenje samo niti ni umetnost *fotografična točnost življenja*. Od take fotografične točnosti beži najbolj idealizem; a verizem ali naturalizem se jej najbolj približava ali celo prehaja v njo skoro popolnoma, v sredi med njima pa stoji realizem. Da je faktično res tako, vidimo v vsaki le količ-kaj razviti literaturi. Celó v taki bi se dale pokazati te

struje, ki nima drugih del nego pesni, basni, bajke in drugo kar spada na takozvano ustno ali tradicijsalno literaruro.

Idealizem in naturalizem sta si torej najbolj nasprotna, četudi stojita oba na *istej* osnovi posnemanja življenja. Ako pa sledimo po raznih literaturah — od najstarejih pa do najnovijih — te dve struji, priznali bodemo brez ovinkov, da je idealizem bil vedno neizmerno važnejši nego naturalizem, da je on oplemenjeval, navduševal in vodil najboljše može tudi onih narodov, ki niso dobili objave ob jedinem, večnem, vsemogočnem Bogu, ravno k temu Bogu, kakor to jasno vidimo, n. pr. pri Sokratu in njegovih učencih. Velika, sijajna, dá najlepša dela storil je ta idealizem že v starem veku — največja pa gotovo, ko se je zilil v kristijanstvo, v njem na osnovi pozitivne naše vere v ljubezni in dobrih delih stvoril ono, kar ima najlepšega kristijanska naša omika.

Ali kraj tega izraza *najvišjih* teženj, za katere je človek sposoben, kraj idealizma vidimo vedno bolj ali menj silno še ono srednjo strujo — realizem. Ona ne teži za *najvišim*, bliže je življenju, kakor vre in kipi okoli nas in — v nas samih. V tem smislu je realizem opravičen in *neobhoden*, ker človeška duša je taka, da niti v najpopolnejših ljudeh *ne* more vedno *jenako* visoko in krepko zveneti struna idealističnega navdušenja. To prizna vsak, kdor je *iskren*. Reali zem torej *dopolnjuje* idealizem. Jemlje si snovi iz življenja, ki je tako neizmerno *raznovrstno*. *Ne išče „blata“*, ali kot nasprotje dobremu in lepemu slika časi tudi pogubne strasti in slabosti človeške. Ali temne strani, mračni pojavi človeške duše in življenja mu *niso* namen. *Očiščenja* človeške duše in sreča želi si tudi on in jo — *dosega*.

V to srednjo vrsto spadajo premnogi literarni velikani, n. pr. Goethe (kritika ga označuje realinom proti idealistu Schillerju), Preščen, Turgénjev. V njih veje v obče ona blaga realnost, katera pokazuje *živega* človeka, kakor živi, želi in se nada, žaluje in se veseli, ali pokazuje ga v *pesniški resničnosti*, torej *nad* vsakdanjostjo. Ravno ta *blagi* realizem ima veliko *odgojno* moč: kaže nam v svojem zrkalu — *nas*, riše osebe, njihovo duševno stanje, vrline in tudi slabosti, strasti in borbo z njimi tako nagledno, da porečeš nehoté, to so *ljudje*, ne kake blede vodeče ideje. Ako žaligra idealizuje junake in junakinje, borbo s strastmi in tragični greh (Schuld) predstavlja s posebno silo, da nas pretresa in očičuje žalostna osoda junaka ali junakinje, ima tudi bolj mirna *povest* iz življenja namen, da nam pokaže *človeka*. Učimo se samopoznanja, učimo od dobrih ljudij spoštovati, ljubiti in nasledovati, kar je plemenitega in lepega v njih, od slabih pa, da jih — ne posnemamo, da se tako jača v nas energija za dobro in odpor proti zlu. Kritika je ta očičevalni, *odgojni* pomen realizma tako vsestranski pojasnila, da bi ga pač ne smel nikdo tajiti, francoska kritika ustanovila je n. pr. ravno v tem pogledu velik pomen Balzac-a in dokazala, da je ta izvrstni pripovedovalec vstvaril celo

vrsto *tipov*, važnih za spoznanje in (v neki dobi) za povest društvenega francoskega življenja v obče. On je iskal in tudi nahajal ter opisal, kako bije srčna žila duševnega življenja posamičniku, ali pa celim društvenim slojem.

Še bolj srečna je v tem pogledu ruska literatura: Gógolj, Turgénjev, Gončarov, Pisemskij, Dostoévsčij, gr. L. Tolstóji i. t. d., cela vrsta darovitih pisateljev pišejo nam društvene tipe resnično, pa vendar tudi s tako pesniško silo, da so celo Francozi morali priznati, da bi se jim bilo učiti od Rusov, in se uče, *kako se piše iz življenja*, da se ne pretirava — na nobeno stran.

Ako pa mi presodimo n. pr. Levstika in njegov zdravi krepki realizem, ki teče kakor bistri gorski potok v solnčni topli dan, ako si pogledamo Jurčičeve tipe iz kmečkega življenja — v njih je najbolj realen — prizna tudi največi čmerikavec, da *tak* realizem nikoli in nikjer ne more škoditi, da nas mari krepki in bodri, da nas uči ljubiti narod, v katerem so nastali tako simpatični *tipi* zdravih, poštenih ljudij, da jih je pisatelj le povzdignil iz vsakdanjosti in pokazal nam v blagi luči umetnosti.

Ne, kdor le količkaj pozna razvitje evropskih literatur, moral bode priznati, da literarna struja, ki nas približava k življenju, ki budi samospoznanje in v živih podobah predstavlja nas same, osvetljene s pesniško lučjo, zasluži čast in *hvalo*. Čujemo celo od duhovnikov, ki se v obče realne struje nekako bojé, da mora pisatelj zajemati iz življenja, da mora *poznati* življenje, človeško srce, njegove dobre, pa tudi slabe strani, da mu bode slika bolj *resnična*. Ker le predobro vemo mi vsi, da na zrejšega človeka ne deluje veliko ono, kar ni življenju podobno.

Da se pa neki bojé pri nas še besede „realizem“, *krivo je mešanje pojmov*: mnogi mislijo, da je realizem ono, kar evropska kritika imenuje verizem ali naturalizem. Že prej sem dejal, da je naturalizem jako blizu one meje, kjer pesništvo t. j. umetnost neha, in da jo časi tudi naravnost prestopa. Naturalizem zastopa v svojih delih in ga teoretično najbolj brani, kakor vemo, Emile Zola. On nabira „les documents humains“ ter si na osnovi nabranega zida potem svoje romane. Ali on greši, kedar išče teh „človeških dokazov“ le — ali večinoma le — v negativnih človeških svojstvih, v njegovih slabostih, strastih in pokvarjenosti. In kritika je to jednostranost večidel obsodila, obsodila jo je gotovo tudi zato, ker *ni* resnična, ker, četudi naturalist morda riše vse, kar je res videl, ga to še ne opravičuje: kakor slikar ne more slikati, ako hoče biti umetnik brez svetlih barev črno na črno, ravno tako tudi literarno delo, napisano s samimi temnimi bojami, *ni* umetno, *ni* resnično, in sicer je veliko manj resnično, kot bi bilo delo slikarja, ki bi slikal le s svetlimi bojami in brez sence. Če pa slikanje „črno na črno“ *ni* opravičeno z umetniške strani in je naravnost greh proti umetnosti, je tako literarno slikanje z druge strani, z *moralne*, naravnost škodljivo.

Mi živimo v dobi, ko zlo dobiva lahko hitro veliko moč, kakor da bi bila tla ravno posebno pripravljena za sprejem

in rast, in motijo se oni teoretiki, kateri mislijo, da bode slika človeške grdobe sama na sebi odbijala in boljšala nas. Večidel tega ne bode. Brez žarka svetlosti, brez odpora zlu oni naturalizem *ni* opravičen, budi lahko slabe nagone in lehkoumnosti ter nas *ne* povzdiguje k jasnim višinam blaga človečnosti. Ravno v dobi *oslabljenja energije*, v dobi širčega se pesimizma, potrebujemo solnčnih višin daleč od močvirja človeških gnjilob, da, če nas sila življenja goni doli, moremo vzdigniti se *gori* proti jasnim višavam. Ako je Gogolj v „Mrtvih dušah“ naslikal temno sliko *sedanje* Rusije, *ni* tega storil z ono *hladno* samodopadljivostjo nekih naturalistov, mari njegova satira je, kakor je sam dejal, „plač kroz slézy“. A to *dobro* čuti tudi čitatelj, to ga čisti, budi in bodri — *za dobro*.

Ako se pa vprašamo, ali imamo tudi mi Slovenci v slovstvu razupiti naturalizem, kaj odgovorimo? Kdor *pozna* to, kar evropska leposlovna kritika imenuje, naturalizmom, moral bode reči, da *njega mi nimamo*, in da *nobeden* naših pisateljev nima prav nič tega, kar je *glavno* pri očetu in teoretiku naturalizma našega veka, pri E. Zoli. Kdor je prečital le *jeden* njegov roman ali razpravo, mislim, da rad prizna, da pri nas ni nikdo ni mislil pisati, kakor zahteva v obče E. Zola. Ne zdi se mi potrebno, da bi tu razlagal, kako piše in zakaj piše tako?

Mi nimamo *nobenega* pisatelja, ki bi „poznal le golo naravo“, prav nobenega, in dobro je, da ga nimamo.

Ako pa g. dr. Mahnič navaja citate iz K. Teutschmanna in Ibsena proti slovenskim realistom, ako proti istim realistom cituje Goldmanna (Die Sünden des Naturalismus), *moti se očitno*. Vsi ti pisatelji govoré o grehah *naturalizma*, ne *realizma*, kar že sami citati jasno dokazujejo; dogodilo se je torej g. doktorju, da je razpravo napisal o realizmu (R. K. II. 4.), a boril se proti naturalizmu, ki ga mi Slovenci — nimamo. *Pomešal je pojme*, in mislim, da je to storil *premišljeno*, da more porabiti *tuje* kritično orožje, skovano proti naturalizmu, proti našim realistom. Saj drugače vendar ne bi mogel trditi, „da leposlovni realisti resnično ne najdejo na svetu niti enega poštenjaka, niti ene sramljive device (R. K. II. 369).“ Naj le omenim Gogolja, Turgénjéva, L. Tolstéga, ki so *vsí* realisti, pa bode vsak vedel, da se g. dr. *moti*, trdeč, „da za kaj resnično lepega, zdravca, krepostnega nima (leposlovni realist) ni vida, ni čuta“.

Pri nas je najbolj čist realist, kakor jaz sodim, J. Krsnik, a Goriški g. kritik izbral si je dr. Iv. Tavčarja, najbrž, ker sodi, da je najbolj čist, ali vsaj čist realist. Ako pa prečitaš le kratko karakteristiko dr. Tavčarja, po njegovih povestih in romanih, kakor jo je posnel g. dr. M., moraš reči, da pisatelj ne more biti čist realist. Vsi grehi, katere mu kritik očita, n. pr. „nevkrotljivo silo spolne ljubezni in drugih strasti, fatalizem, bogotajstvo, pesimizem“ in še druge drobtinice, so tako malo *posnete iz življenja*, da moramo reči, da je pisatelj hotel risati silne, strastne značaje, ki so pa časi vendar res navzeli se nekega pesimizma(!) tako, da po zgodovini *niso* realni, pa niso niti umetniški tako dolo-

čeni, da bi jih smeli med čisto realne šteti: prevečkrat jim tolče romantična žila. A nedvomna neka okrutnost, ki bi pač imela biti znak jakosti, ravno zato ni realna, ker pretirano jako bije ta romantična žila nekako tako, kakor je bila n. pr. v nemškem „Sturm und Drang-u“, ki je sicer težil da se osvobodi romantične megle, pa je ravno v svojih burnih težnjah stal še vedno na romantičnih tleh. Goriški g. kritik pa je iskal pri dr. Tavčarju realističnega (ali celo naturalističnega) zajca, pa je iztiral — romantičnega in ga v kratkovidnosti ni poznal ter sedaj vpije: „Hali, haló, ljudje božji, vidite vidite, realističnega zajca“!

Dà, jaz odločno trdim, da so Tavčarjevi značaji večidel veliko bolj romantični nego realni: v njih kipi, kipi, ali dokipelo mnogo še ni ravno v teh povestih, katere g. dr. kritikuje. Vrača se tudi na novo k že prej obsojeni Gregorčičevi „O nevihti“ in cituje celo Lessinga na pomoč za svojo hudo obsodbo. Pa g. kritik pač sam težko veruje, da bi bil Lessing to lepo pesem — obsodil. Pesnik slika veličastno — strašno sliko mogočnega prirodnega pojava: strašna je ta moč, strašno tišči ubogega človeka trpina, da mu ne dà misliti oni trenutek mirno o previdnosti božji, mari mu iztisne iz prs — klik obupne zapuščenosti. To je dušeslovna, to je pesniška, torej tudi umetniška resnica. Ko je prvi grozni vtis se oblačil, ko je pojenjala nevihta in zasijal prvi žarek svetlega solca, pomislil si je pač verni trpin, Bog je dal, Bog je vzal, prekrižal se in molil. Ali pesnik tega ni pristavil, in jaz mislim, da ni grešil proti umetnosti, ker s takim pristavkom bil bi mogočen vtis, ki ga pesem dela na čitatelja, oslabil, narušil celotno pesniško sliko z mislijo, ki v ta trenutek — samo v ta trenutek — ni potrebna, pa bi prekrasni pesniški sliki nevihte in njenega vtisa na človeka s tem refleksivnim pristavkom — odvel čar mogočne neposrednosti.

Ravno take misli vodijo tudi mnoge druge pesnike, da se ogibljejo takih refleksij, ki so vendar kaj lahke, in sicer gotovo ne za to, ker ne verujejo v božjo previdnost, mari ker jih umetniško čutje sili na to, in leposlovna kritika odobrava to redkobesednost, saj tudi g. dr. vé za ono modro pravilo nemškega pesnika velikana, da se v tem kaže pravi pesnik, kar — modro zamolči.

Aškerčeva „Celjska romanca“ je ljubeznjivo-šaljiva povest, kako je celjski grof Ureh poplemenitil Teharčane, in iz nje izvajati, da so taki, kakor je bil po romanci ta celjski grof, redovniki sploh — more pač le jedino naš g. kritik, kar velja tudi o „listu iz kronike Zajčke“. Ne pomagajo tu razni leposlovni citati. Pa kako rabi citate! Komaj ga uči citat, „da pesnik podrejuje, kar je poedino ali slučajno, občnemu — das Individuelle dem Allgemeinen“: trdi koj v isti sapi, „da je v umetnosti prvo, bistveno subjektiven nazor umetnikov o svetu ali življenju“. Ali ni tudi subjekt slučajen, individuum, kateri bi po gornjem citatu ne smel imeti tolike veljave nego „občnost“? Ali ne priporoča leposlovje pesnikom objektivnost, graja pa kot slabost, ako se pesnik ne more

osvoboditi od subjektivnosti, ne more zatajiti n. pr. v drami sebe? Saj v drami, v kateri bi videli vedno le pesnika in njegov subjektivizem, bila bi iluzija čisto nemogoča, brez nje pa drama kot drama vspeha imeti ne more! Kakor v drami, mora pesnik tudi v baladi ali romanci biti objektiven, drugače osebe niso žive, resnične, mari le „ideje“ ka-li? Na zgodovino naslonjena balada „Iz kronike Zajčke“ kritika ni niti umotvor, ker — ne predstavlja lepote. Naj si misli, da je dober slikar predstavil ravno to, kar poje Aškerc (izbravši si glavni prizor), na platnu, ali njegova slika ni bila umotvor? Ali se spominja g. kritik slike, ko redovniki kušajo sladko kapljico, gledajo jo proti solncu, pa se jim lica sladko smejo? Kritika in gledalec priznavata koj, da je slika jako dobra, umotvor, pa kako bi ne bila balada umotvor predstavljajoča skoro isto umetniško lepo? Saj moralna refleksija sledi še le potem, in g. kritik lahko verjame, da kartuzijancev pač nikdo ne sodi tako, kakor on, če je — iskren. Pas trop du zèle!

Čuden, prečuden bi bil človek, ki bi oni Zajčki slučaj štel v greh sedanjim redovnikom in trdil, da so ravno taki. Kritiki vidi strahove po belem dnevu!

Iz vsega vidimo, da smo v kritiki še slabi. Morda pa g. kritik navlašče pretirava? Saj ko bi imelo vse odpasti, kar ni pisano po njegovem leposlovnem receptu, kaj bi pa ostalo v evropskih literaturah dobrega? Kritika je potrebna in gotovo ima tudi „R. K.“ pravico in dolžnost, da sodi o našem slovstvenem življenju. Ali resna mora biti. Potem bomo hvaležni vsakemu, ki nas pouči: več očíj več vidi. Opažati pa bode kritik imel vedno dovolj: mali smo, in vsak tuji vetrič lahko pripihlja k nam, tuje fraze šopirijo se oblastno in kažejo rade le — navidezen napredek onih, ki si jih osvajajo. Živeči s tujimi frazami ne vidimo dovolj jasno, kako pogubne nam lahko postanejo za naše narodno življenje, kako nas dele na razne stranke, večkrat brez vsake potrebe, in provzročujejo ono mešanico pojmov, ki nam more le škoditi. Preveč zunanje sprejemljemo kulturo in se malo vprašujemo, kaka je njena vrednost za nas, za naš narod. Naša č. duhovščina ima že po svojem poklicu, rekel bi, z učitelji vred največ prilike, da opazuje narodno življenje in razne kulturne in — nekulturne vplive ter govori in sodi o njih.

Pa tudi drugo posvetno razumništvo ima širjo dolžnost nasproti narodu, nego se misli navadno: od vseh vetrov privějane „ideje“ širimo med narod, malo misleč, da so te ideje lahko kisline, razjedajoče narodni organizem, če se oživotvorijo in vresničijo v življenju. Zato je čisto razamljiva in gotovo tudi rodoljubna ona skrb, da se ne bi trosile nezrele misli in množila se lahkoumnost. Saj se je brez dvoma že mnogo grešilo, da se je premalo pazilo na narodne mase in njihove prave potrebe, premalo se učilo od naroda. Z druge strani pa bi razumništvo, duhovno in posvetno, moralo zavedno in složno stati pred narodom in dobro pomniti jedno iz glavnih pravil za zdravo narodno življenje: Ne motimo si nikoli pojmov!

Dr. Fr. Celestin.

КЛЕВЕТНИКАМ РОССИИ.

Vox et praeterea nihil,

О чемъ шумите вы, народные вити?
 Зачѣмъ анаемой грозите вы Россіи?
 Что возмутило васъ? Волненія Литвы?
 Оставьте: это споръ славянъ между собою,
 Домашній, споръ, ужь звѣщенный судьбою;
 Вопросъ, котораго не разрѣшите вы.

Уже давно между собою
 Враждуютъ эти племена;
 Не разъ клонилась подь грозною
 То ихъ, то наша сторона.
 Кто устоитъ въ неравномъ спорѣ:
 Кичливый ляхъ, иль вѣрный россъ?
 Славянскіе-ль ручьи сольются въ русскомъ морѣ?
 Оно-ль изсякнетъ? — Вотъ вопросъ.

Оставьте насъ: вы не читали
 Сія кровавыя скрижали;
 Вамъ непонятна, вамъ чужда
 Сія семейная вражда;
 Для васъ безмолвны Кремль и Прага;
 Безмысленно прельщаетъ васъ
 Борьбы отчаянной отвага —
 И ненавидите вы насъ....
 За что-жь? отвѣтствуйте: за то ли,
 Что на развалинахъ пылающей Москвы
 Мы не признали наглої воли
 Того, родъ кѣмъ дрожали вы?

За то-ль, что въ бездну повалили
 Мы тяготящій надъ царствами кумирь,
 И нашей кровью искупили
 Европы вольность, честь и миръ?

Вы грозны на словахъ—попробуйте на дѣлѣ!
 Иль старый богатырь, покойный на постелѣ,
 Не въ силахъ завинтить свой измайльскій штыкъ?
 Иль русскаго царя уже бессильно слово?
 Иль намъ съ Европой спорить ново?
 Иль русскій отъ побѣдъ отвыкъ?
 Иль мало насъ? Или отъ Перми до Тавриды,
 Отъ финскихъ хладныхъ скалъ до пламенной Колхиды,
 Отъ потрясеннаго Кремля
 До стѣнъ недвижнаго Китая,
 Стальной щетиною сверкая,
 Не встанетъ русская земля? —
 Такъ высылайте-жь къ намъ, вити,
 Своихъ озлобленныхъ сыновъ:
 Есть мѣсто имъ въ поляхъ Россіи,
 Среди нечуждыхъ имъ гробовъ.*

A. S. Puškin.

*) В „Примѣчаніяхъ“ сене izdaje Puškinovih del je gledé na to vzvišeno odo priložena naslednja opomnja: „Написано въ 1831 г. во время польскаго возстанія, когда противъ Россіи раздавались воли депутатовъ въ парламентахъ и воли въ иностранной журналистикѣ. Пушкинъ выступилъ съ этою превосходною одою, которая произвела сильное впечатлѣніе въ Россіи.“

Ruske drobtinice.

Съ міру по ниткѣ, голому рубаха.

Nobena avtokefalna pravoslavna cerkev nima tako obširnih eparhij (vladikovih) kakor ruska, in za to primerno nikjer ni tako malo vladik, kakor v Rusiji. Rusija ima samo 63 vladikov in 3 vikarijate. Vsaka ima čez milijon duš (a v Grški ima eparhija le 50 tisoč duš). Francoska pa ima 85 biskupij; vse vkupe pa so manje nego so posamične neke ruske eparhije, in velika večina pravoslavnih v Rusiji žive in umirajo, da ne vidijo nikoli nobenega vladike. Za to ni čudno, da se lahko širijo med narodom krivi nauki. —

Zanimivo je, kar pišejo „Mosk. Véd.“ (št. 11—1891.), razvpite za sovražne katolicizmu, o katolicizmu: „Vspehi cerkve v sovremeni Francoski morejo biti boljše primerom za kristijane vseh dežel. Proganjanja, katera je trpela cerkev od ustanovitve ljudovlade, prisilila so duhovenstvo, da se je krepko združilo in napelo vse sile, da stoji služitelji cerkve kolikor je možno visoko po omiki in značaju. Te težnje so povsodi ojačale npravni cerkveni vpliv“. „St. Peterb. Vedomosti“ pa govore o tem, kako je deloval do sedaj oni zakon, po katerem morajo bogoslovci kakor drugi služiti v vojski, da so nasledki že po dveh mesecih bili taki, kakoršnih republikanci — niso pričakovali. Bogoslovci so se veli tako, da so si pridobili posebno spoštovanje tovarišev tako, „da so republikanci dosegli ravno nasprotno od onega, kar so hoteli“. Mosk. Véd. pa pristavljajo, da je „laicizacija državnih šol“ silila narod, da je tem silneje iskal verskega pouka neposredno pri duhovščini.

Od „velike“ francoske prekucije sim vršilo se je zakonodajstvo bolj ali menj vseh evropskih držav v prid kapitalizmu in na veliko škodo, na ubožanje večine prebivalcev. Podpirala se je velika kupčija, veliki tovarniški obrt, rasli so in rasto mesta, a raste tudi revščina naroda, posebno kmetskega — celo v Rusiji, kjer se je morda še menj grešilo v tem pogledu nego drugodi, kjer je samodržavni car vedno skrbel za celi narod. Vendar je tudi tu zapadni primer deloval — kapitalizmu na korist, in prišlo je bilo dotle, „da so dolgo, cela desetletja zapovedovali v finančnih in gospodarskih odnosjih doseljeni poslovodje berlinskih bankirjev (A. Slépcov, v Mosk. Véd. 356 — 1890 l.)“. Sedaj ni več tako.

Silna konkurencija in druga gospodarska ter politična uslovja ponižujejo cene pridelkom pri nas in tudi v Rusiji. V Rusiji je stvar prišla že tako daleč, da, ko bi papirnati rubelj imel zunaj Rusije popolno zlato vrednost, ne bi gospodarji mogli gospodariti dalje. Ali ni to čudno? Ni. Stvar pa je ta-le: Dokler je tečaj rublja nizek, mora kupec zunaj Rusije dati, se ve, za zlati rubelj več papirnega denarja. Teh papirnih rubljev dobivajo torej ruski gospodarji več in sicer toliko več, za kolikor stoji papirni rubelj pod zlatim. A v Rusiji ima papirni rubelj polno vrednost zlatega. Jasno je torej, da ona razlika med papirnim in zlatim rubljem, ki jo pri nizkem tečaju rublja plačujejo inostrani kupci, sestavlja dobiček za ruskega gospodarja. Ravno za to se gospodarji bojé povišanja tečaja papirnemu rublju. Zato morajo se protiviti onemu pred-

logu, po katerem bi se določila rubljo (papirnemu) stalna cena niža od zlatega rublja n. pr. za 25 kop. t. j. da bi se določila ta vrednost na 75 zlatih kopejk. V tem slučaju bi ona razlika bila za gospodarje koj izgubljena. To pa ne znači, da bi moral imeti paprubelj za vedno nizki tečaj. Ne, le uslovja gospodarske produkcije in kupčije morajo se počasi tako premeniti, tako zboljšati, da se gospodarji odpada one, za sedaj neobhodno potrebne razlike, ne bodo bali več. Ko pap. rubelj raste v ceni, prav lahko železnice na toliko znižajo prevozne cene za tisto, kolikor imajo menj

plačevati od svojih metal. obligacij postotkov. Drugo sredstvo, ki ga tudi priporočajo M. Véd. (356-1890), bi bilo zboljšanje kačestva (kakovosti) zrna (čistota itd.) a tretje odstranjenje oduških prekupcev v Rusiji sami. Tako bi počasi zboljšala se žitna kupčija, da se tudi al pari tečaja rublja pap. ne bi bala.

„Praviteljstvujuščij senat“ odločil je, da smejo Židje imeti posestva samo v mestih in mesticah, h katerim so bili pripisani (na meji v zapadnih gubernijah) do 27. avgusta 1858. l. in sicer v teh mestih, ki so oddaljeni pet vrst od zapadne meje. C

Ogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

„Slovanski Svet“, 3. št., ima 8 strani priložbe, v kateri je nameščeno „odprto pismo“ dr. Riegru. Posebe se ta priloga ne oddaje; posamični iztisi te številke našega lista se pa prodajajo po 25 kr. Opozarjamo tudi na danes nameščeno kritično razpravo dr. Fr. Celestina pod naslovom: „Ne motimo si pojmov!“ Ta spis, ki bi se prilegal tudi za „Ljubljanski Zvon“, je provzročil dr. Mahnič s svojo najnovejšo kritiko, naperjeno proti dr. Tavčarju kot slovenskemu beletristu.

O tej priliki opozarjamo dr. Mahnič in njegove somišljenike na Ljubljanski dopis v „Deutsche Ztg.“ od 27. januarija t. l. in na naš popravek, nameščen v istem listu v številki od 1. februarja t. l. Napad na naš list, oziroma na našega urednika, je bil do cela tak, kakoršen se ponavlja po „Rimskem katoliku“ in sorodnih domačih listih. Zbada nemške liste, ki služijo velikonemški politiki, sosebno *civilica*, ki se po nekoliko rabi v „Slovanskem Svetu“. Iz tega je zopet očitno, komu služijo latinizatorji na Slovenskem, ki hujskajo očitno proti našemu listu in ga na skrivnem prepovedujejo častiti naši duhovščini.

V zadoščenje pa nam je pri vsem tem priznanje od strani slovanskih listov v smislu, kakor se je kaj laskavo izrazil meseca januarija t. l. hrvaški „Vienac“.

Gospod Ernest Klavžar, deželni uradnik v Gorici, bivši večkrat urednik slovanskih listov, mnogostranski delujoči rodoljub slovenski, ima poleg drugih darov tudi veliko spretnost za oder, in komična žila je v njem taka, da, kjer nastopi, je vspeha gotov, naj se pripravlja ali ne. Svoj dar je marljivo porabljal in sosebno na Goriškem obujal in utrjeval narodno društveno življenje. Rodoljubi so se hvaležno spominjali njegovih zaslug sedaj, ko je prošlo 25 let, odkar je začel delovati na skromnem odru slovanskih narodnih društev. Priredili so mu 1. febr. t. l. v Goriški čitalnici besedo in slavnost, katere se je udeležilo obilo slovenskega občinstva in rodoljubov tudi iz drugih pokrajin. Mnogo brzozavnih pozdravov mu je došlo. Goriške dame so slavljenca podelile lovorov venec s trakom. Mož je doživel kot delavec na narodnem polju premnogo lepega in grenkega. Obile skušnje naj ga še dalje vodijo na lastno srečo, narodu na blagor!

F. S. Vilhar, slovenski skladatelj, sedaj v Gospiću, je 14. januarija praznoval 25letnico svojega glasbeno-književnega delovanja. Pjevačko-glasbeno društvo „Velebit“ je priredilo svečan koncert v proslavo svojega zborovodje. Čestitali so slavljenca s Slovenskega, Hrvaškega, pa tudi od drugih slovanskih pokrajin. Kakor je znano starejšim čitateljem našega lista, spadajo Vilharjeve skladbe med najboljša dela na slovenskem glasbenem polju; najnovejša dela dokazujejo, da naš skladatelj še vedno napreduje na poti, na kateri se čuti nadarjenega. Opomnimo, da pri slavljenčevi besedi je zaklical predsednik društva „Velebit“: „Bože svemogućí, uzdrži i blagoslovi bratsku slogu i duševnu uzajamnost slovenskoga i hrvatskoga naroda!“.

Volilcem na Kranjskem kličejo v posebnem oklicu narodni poslanci v spomin važnost državnozbornskih volitev. Sklepi na shodu slovanskih poslancev dne 2. oktobra 1890. so njih program za bližnjo bodočnost. Zahtevamo, pravijo, neprikrajšano enakopravnost slovenskega jezika v uradih vsake vrste, slovenska srednja in obrtna učilišča, ljudsko šolo z izključno maternim jezikom na verski podlagi in v ta namen primerne uravnave ter odstranjenje zaprek. Te pravice nam izhajajo iz čl. 19. temeljnih zakonov. Poslanec bodi iskren in v narodni borbi utrjen rodoljub, pošten in jeklen značaj, z darom zgovornosti, seznanjen s potrebami naroda. Potihne naj v tem važnem trenutku domači prepir, in stopimo združeni na volišče, da ne izrabimo skupnega nasprotnika iz njegove reserve. Prapor naš je: „Vse za vero, dom, cesarja“. Poslanci dr. Ferjančič, kanonik Klun, Viljem Pfeifer, dr. Poklukar in prof. Šuklje so izjavili, da prevzamejo še poslanstvo, ake pritrde v to volilci.

Na Slovenskem se tudi jako zanimajo za državnozbornske volitve. Na Koroškem bode borba najhujša zaradi nezavednosti, terorizma in prehude gospodarske zaresne, potem pa tudi samo domišljevanje zavisnosti. Tu bi imelo 130 tisoč Slovencev poslati vsaj 3 svoje zastopnike v državni zbor; in bo sreča velika, ako si priboré vsaj jednega. Da bi ne bilo odpadnikov, prodrli bi tudi z dvema.

Na Goriškem bo najbrže sprememba v tem, da prodere dr. Antoa Gregorčič proti vit. dr. Jos. Tonkliju. Polit.

društvo „Sloga“ in tudi druga politična društva so se izrekla za dr. Gregorčiča, in je tudi iskreno želeli, da zmagata.

Na Tržaškem so stari volilci jednega mišljenja, da bodo volili ravno sedaj še posebe odlikovanega svojega skušenega in zaslužnega voditelja Ivana Nabergoja. Tržaški Italijani seveda bi radi izpodkopali tla tudi temu jednemu zastopniku Tržaških Slovencev; pa vse kaže, in nadejati se je, da bodo glasovali zanj še oni volilci, ki so bili zapeljani pri zadnjih državnozbornih volitvah. Narodni, politični in materialni interesi, ki jih imajo Slovenci posebe sedaj v Trstu in okolici, obudé volilce, da častno zmagata g. Nabergoj.

Na Štajerskem se je nadejati, da pridejo odločni zastopniki v državni zbor; poleg dr. Gregorca in M. Vošnjaka utegne priti še kdo, ki se postavi za narodno avtonomijo.

Radovedni so Slovenci, kako bo na Kranjskem. Po nemških listih so pisali, da pridejo novi odločni kandidati na vrsto; mi bi to želeli in, ko bi mogli, celó zahtevali. Kajti ne dajo se opravičiti rodoljubi, ki igrajo ali bodo igrali med narodom važne vloge, ako odlašajo s svojimi kandidaturami. Ti gospodje vedó ali naj vedó, da morebiti ne bo dolgo ali pa absolutno ne več takó kritičnih dob za Slovence in zapadne Slovane, kakoršna je *sedanja* doba. Mi menimo, da govorimo jasno dovolj in bomo z narodnega slovenskega in stališča avstrijskih Slovanov v obče strogo obsojali vsakega rodoljuba, ki se odtegne, pa je poklican na narodni važni posel. Ali hočete, da pridejo vetrijaki in neznačajniki v državni zbor, ko gledajo od vseh stranij, kake može pošljejo Slovani v državni zbor ravno sedaj? Gospoda, storite svojo in narodno dolžnost!

„Slovensko društvo“ se je osnovalo v Ljubljani. Osnovni odbor je priobčil vabilo k pristopu ravno v dan, ko so slovenski listi naznanili razpuščenje državnega zbora. Tudi to društvo, ki se je porajalo dolge let, je čas prehitel; toliko intenzivniše mu bo delovati takoj po oživiljenju. Namen društva po § 2 je: Pospeševati slovenskega naroda duševni in gmotni napredek; razširjati med njim politično izobraženje in narodno zavest, braniti njegove narodne in državljanske pravice in zlasti pripomagati, da se mu uresniči ustavno zagotovljena narodna enakopravnost. V dosego tega namena uporablja društvo po § 3 vsa zakonita dopuščena sredstva, zlasti ono napravljata na raznih krajih shode, na katerih se pretresajo reči, ki so v narodnem, narodno-gospodarskem pogledu ali političnem oziru važne, in izreka o njih svoje mnenje; poučuje narod z besedo, časniki, knjigami in brošurami; in napravljata razne veselice, n. pr. besede, pevske večere, gledališčne in druge igre, berila razlage itd. Udje so avstrijski državljani moškega spola; letnina znaša 1 gld. Občni zbor je že bil 2. febr. t. l. Izvoljeni odbor se je konstutoval takó-le: Predsednik c. kr. notar dr. Gogala; podpredsednik Fr. Trček; blagajnik dr. Fr. Stor; tajnik dr. K. Triller. Odborniki poleg vnanjih so: dr. K. vit. Ble-weiss-Trsteniški, dr. Iv. Tavčar in Filip Zupančič. Prvi shod bo 15. t. m., na katerem bo govoril dr. Tavčar o državnozbornih volitvah. Take shode bo društvo vedno privejalo, po leti tudi po de-

želi. K društvu obilo pristopajo rodoljubi. Naj bi delovalo srečno ter popravilo, kar se je v resnici zamudilo na škodo narodu.

Podpore in nagrade za slovensko književnost. Dež. zbor kranjski je za l. 1891 dovolil 2000 gld. iz deželnega zaklada, s katerimi se bodo podpirali založniki potrebnih učnih knjig za 5, 6, 7 in 8 razred slovenskih ljudskih, oziroma meščanskih šol, potem nadaljevalnih in srednjih šol. Prof. Fr. Levec spiše slovnico in berilo v 3 oddelekih; prof. S. Rutar zgodovino po Gindelyju, mestni učitelj I. Belé prirodopisje po Pokornem, ravnatelj A. Senekovič prirodznanstvo; učitelj c. kr. strokovnih šol A. Funtek obrtno spisje za obrtne nadaljevalne šole. — Dramatično društvo je raspisalo nagrado 50 gld. za libreto operete. — Uredništvo „Popotnika“ je razpiselo 4, 3 in 2 cesarska zlata v smislu sklepa upravnega odbora zaveze „slov. učiteljskih društev“ za 3, najboljše izvirne razprave ali pedagogične ali šolsko-politične, ali didaktno-metodične vsebine.

b) Ostali slovanski svet.

Nadvojvoda Franc Ferdinand d' Este biva te dni na ruskem dvoru v Petrogradu, kjer so ga sprejeli kakor suverena, Car mu je podelil red sv. Andreja in jeden polk. Odlikujejo ga raznovrstno, in tudi ruske novine so ga simpatički pozdravile. Na trjenje Kalnoky-jevega glasila, da ni šel s kako posebno misijo v Rusijo, odgovarjajo ruski listi, da je dovolj, ako se boljšajo dosedanje razmere, in potovanje nadvojvode vsekakor svedoči o tem. Prinesel je carju tudi lastnoročno pismo našega cesarja. V Petrogradu bo bival do 14. februarja, potem se odpelje v Moskvo, kjer se bode mudil 4—5 dnij; odtod se povrne na Dunaj. Potovanje bodočega našega cesarja v Rusijo ima v sedanjem položaju poseben pomen; Crispijev odstop daje gledé na trdnost trocarske zveze še posebe pomisliti. V obče trdijo na Ruskem, da, ako se imajo v resnici zboljšati razmere med Avstro-Ogersko in Rusijo, mora tudi notranja politika našega cesarstva prijaznejša postati slovanskim narodnostim naše skupne države. Zato pa jim je uganjka, da se ravno v tem času približuje grof Taaffe nemški levici, v tem ko na Ogerskem sklepajo zakone, kateri imajo namen, slovanske otroke potujčevati uže od 3. leta naprej. Samo zagonetke, katere pa se morajo rešiti, ako se je nadejati boljšega.

Pl. Dunajevski, finančni minister avstrijski, ki je odstranil deficit, je odstopil na pročnjo, ki jo je vložil jeden dan pred razpuščenim državnim zborom. Nemci, posebe levičarski, se veselé tega odstopa ter trdé, da se je s tem omogočila njim pot v ministerstvo. Nadejajo se, da se kmalu izpraznijo tudi drugi ministerski sedeži za levičarje. Pristaši dosedanje državnozborne večine v obče obžalujejo odstop pl. Dunajevskega, ki je odlikovan in imenovan členom gosposke zbornice. Levičarska kapitalistična stranka se raduje nad „padcem“ Dunajevskega gotovo tudi zaradi specifično gospodarskih interesov, ki jih ima ta stranka kot zagovornica židovskega kapitalizma. Z našega stališča sodimo, da plem.

Dunajevski je kot Poljak zagovarjal sistem deželnih avtonomistov ter da bi ne bil nikdar privolil v izvršbo narodne avtonomije uže zaradi interesov in gospodovalnosti gališke plemenske frakcije. In če je bil Dunajevski zares mogočen v Taaffejevem ministerstvu, je bil zajedno mogočna zavira, da vlada ni prišla ne na pravo pot, ne sploh dalje v izvrševanju narodne enakopravnosti. Dunajevskega ministerski stol je zasedel nemški jurist, uradnik dr. Steinbach. O tem se še ne vé, kako bo vodil finančno politiko; mi smo tu pesimisti, dokler se ne pokažejo dejanja. Žeteti bi bilo v občem gospodarstvu več plodovitosti, nego pa zakonov, ki nakladajo bremena, ne da bi bilo videti, da bodo ta donašala gospodarskih obrestij v produktivnem smislu.

Crispi, veliki prijatelj Bismarckov, je moral odstopiti navidezno zaradi notranjih malenkostij, dejanski pa zaradi zunanje politike, ki je spravila Italijo v dolgove in narod v gmotne stiske, poleg tega v neprijateljska odnošenja k Franciji. Zagovorniki zveze z Italijo so stvari vedno drugače opisovali, kakor so pa bile v resnici. Tajili so obsežnost irredente in opisavali stališče Crispijevo, kakor da bi bilo najtrdnjše. Dejstva so vendar kmalu razkrila resnico, bitko za zagovornike in prijatelje starega lisjaka in v najnovejši čas preponosnega, dá, celó ošabno-mogočnega državnika Crispija.

O položaju avstrijskih Slovanov govoreč piše „Kijevsko Slovo“, da si morajo napraviti mogočno stranko v Dunajskem državnem zboru. Na Češkem je ustavljen zmago-slavni postop nemštva, in po vseh drugih avstrijskih deželah kipi slovansko narodno gibanje, katerega svrha je priboriti Slovanom jednaka prava, kakoršna uživajo Nemci in Madjari. V bodočem državnem zboru avstrijskem se mora osnovati slovanska stranka, katere jedro bodo Mladočehi in Slovenci. Avstrijska vlada se boji, da bi ruski poslanci pristopili k tej stranki; da bi to preprečila, hoče pretvoriti vse ruske poslance v vladne pomagače, katerih bi ne pošiljal narod v državni zbor, ampak okrajni glavarji. Takim poslancem bi vlada kaj lahko zapovedovala. Ruski narod bode pa oprezen ter se bode znal upreti znani nakani, kakor nam dokazuje gibanje proti nameravanemu poravnavanju v Galiciji.

Ljudsko štetje razburjalo je vse avstrijske narode, seosebno pa slovanske proti katerim je bilo to štetje prav za prav obrneno. Nemške stranke so se posluževale v pokrajinah, kjer bivajo skupaj s Slovani, raznih dovoljenih in nedovoljenih sredstev, da bi naštele čimveč prebivalcev z nemškim „občevalnim“ jezikom ter tako utisnile deželam nemški značaj. Češki listi prinašajo še vedno dan na dan poročila o nasilstvu nemških in židovskih tovarnarjev, uradnikov itd., ki so z vsemi sredstvi delovali na to, da bi ljudi prestrašili ter prisilili jih, proglasiti nemščino svojim občevalnim jezikom. Slovanskih nasprotnikov ni bilo sram, delo in službo odpovedati onim od njih zavisnim ljudem, ki niso hoteli zatajiti

svojega narodnega jezika. Proračunska razprava v državnem zboru ponudi slovanskim poslancem dovolj prilike, pred svetom opisati, kako se je vršilo to ljudsko štetje, in kak je bil njegov namen.

Ruski narod v Galiciji nima nikakega zaupanja v „spravo“, kakoršno bi vlada rada dosegla med obema narodoma v tej deželi. Poslanec Romančuk, ki si je na vso moč prizadeval pridobiti Ruse za spravo, dobiva od vseh stranij nezaupnice. Gališki Rusi poznajo takozvano spravo, katera se hoče vsiliti Čehom, zato pa delajo uže takoj od začetka proti jednaki nameri v Galiciji, ker dobro vedo, da bi jim bila, ako se izvede, le na škodo.

Književnost.

„Matica Hrvatska“ razpošilja sedaj svoje knjige za l. 1890; 5 teh je zabavnih, 2 pa poučni. K tem je prištevati še 1 knjigo prevodov klasikov. Med zabavnimi knjigami so „Izabrane pjesme“ Petra Preradoviča. Te pesmi so priobčene verno po rokopisih pesnikovih, pri katerih si je pridobil lepih zaslug dr. Milivoj Šrepe. On je spisal v predgovoru tudi življenje in delovanje pesnikovo. Leposlovno delo je: „Na rodjenoj grudi. Ladanjske slike“, katere je napisal g. Šandor-Gljulski. Drugo delo je: „Odobrane crtiće i pripoviesti od uže pokojnega Nikole Tordinca. Simo Matavulj je odbral in dodal nekoliko svojih pripovedek: „Iz primorskog života“.

Hermina Tomić je stopila v kolo sotrudnikov Matice z dvema dramama: „Zabluda matere“, igrokaz v 4 dejanjih, „Kita cvieća“ veseloigra v 1 dejanju. Obe igri ste se igrali v Zagrebu z lepim vspehom. Poučni knjigi ste: „Slike iz občega zemljopisa“, napisal dr. Ivan Hoić, knjiga druga; potem „Bihać i Bihačka krajina“, napisal Radoslav Lopašić. Med prevodi je to pot prevod „Demostenovih izabranih govora“ od prof. Stj. Senca; dobiva se posebe za 1 gld.

S tem je Matica Hrvatska spravila svoje delovanje vred, da bo mogla vsako leto o pravem času dotiskati in razpošiljati svoje knjige.

Mimochodem. Příhody a nehody z cest Jesefa Wünsche. Sešit 2. Cena 15 kr. Nakladem knihkupectvá dra. Frant. Bačkovskeho v Praze. Ta popis je velezanimiv.

Opomnja upravníštva. Kritična razprava o poganstvu, ki se nadaljuje letos, pričela je 1890. z 22. št.; kdor želi dobiti 22., 23. in 24. št. „Sl. Sveta“ od 1890. in s tem začetek razprave, mu se pošljejo za 35 kr. s poštnino vred. Celotna letnika od 1889. in 1890. se dobivata po znižani ceni 3 gold. tudi s poštnino vred.

Popravki k 2. št. „Sl. Sveta“. V nekaterih odtisih ima 4. članek „Židi“ nam. „Nemci v Rusiji“. V pesmi „Молитва“ čitaj v 1. vrsti: трудную; v 2. Тѣшится; v 9. „Съ души“ nam. „Отъ души“.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld. za pol leta 2 gld. in za četr leta 1 gld. Za dijake in ljudske učitelje stoji celoletno 3 gld. 60 kr., pololetno 1 gld. 80 kr. in četrletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 18 kr. — Naročnina, reklamacije in dopisi naj se pošiljajo F. Podgorniku v Trstu, ulica Farneto št. 44.

Gdprto pismo¹⁾ staročeškemu prvaku dru. Fr. Lad. Riegru.

Blagorodni gospod doktor!

Spam, da mi ne zamerite, ako Vam na c. pisanje Vaše od 2. jan. t. l. opet odgovorim, i sicer *javno*, pa kratkor- lo ne zato, da bi Vam delal kakove *poklone*, katerih — čeprav mi „nezdyvořilost“ očitata — takó malo privoščim Staro-, kakor Mladočehom tam, kder jih ne zaslužite, ampak pišem Vam le zavoljo *velevažne stvari* same na sebi, t. j. radi našega vseobčega narodnega *prospeha*, do katerega je meni jedino — bez ozira na osobnosti.

Štejete mi sicer v pregreho, da se drznem jaz — kot Vam nepoznani Slovenec — razsojati: kdo na Češkem gledé narodne stvari zasluži pohvalo, kdo ne, ter Vam kot 72let- nemu voditelju českega naroda dajati nekako „poučen“, jaz — ki baje pravih čeških razmer niti ne znam.

No verujte mi, da jaz vsled dolgoletnega opazovanja *Vaše* kakor naše, slovanske i vseobče evropske razmere znam *bolje*, nego si Vi mislite; a pri vsem tem ne usojam si Vam dajati kakovo *poučenje*, nego le to, da Vam v *pravi* prospeh močno zamotane narodne stvari naše priobčim svoje *vlastno opazovanje* i *mnenje*, česar mi, nađejam se, nikakor ne smete v greh šteti, ker Vam je znano, da navzlic vsej svojej učenosti niste „*infallibilis*“, i da *več* očíj več vidi.

Sedaj pa — ad rem.

Po mojem mnenju zagrešili ste v poslednjem času v narodnem oziru velemnogo Staro-, kakor Mladočehi, prvi s svojim jednostranskim vladnim *servilizmom*, drugi pa *osebno* s svojim liberalizmom, oboji pa svojim izključno češkim, neslovanskim *separatizmom*: to je vse požalovanja dostojen *faktum*, kojega tajiti ne more niti oni, kateri se polnim pravom ponaša, da je „pul století sloužil narodu svemu“.

Jednako neovržljiva je druga resnica: da je sedanje narodno stanje naše ne le na Češkem, nego po vsej novodobnej Avstro-Hungariji toli neugodno i neznosno, da je ne parcijalne, nego *vseobče*, temeljite poprave nujno potrebno.

Vprašanje je le: kako to poveljno izvesti?!

Ker ste Čehoslovani obče priznani prvi i najvažnejši faktor med vsem Slovanstvom monarhije naše, je po mojem mnenju neobhodna potreba, da provedete najprej Vi temeljito reformo in capite et membris nad sebo, in sicer ne v smislu mladočeških Gregrov, da bi se tam pri Vas vse na-

S Krajine, dne 4. februvarja 1891.

silno ali zvijačno *pomladočešilo*, t. j. pohusitilo ali v protikrščanskem duhu poliberalilo; niti v smislu Staročehov, da bi se s pomočjo vlade vse postaróčešilo, v smislu jednostranskih Dunajskih punktacij, ker je prvo, kakor drugo po mojem mnenju skoro povse nemožno, neumestno i deloma celo bezumno, na vsak način pa pogubonosno. Jednako pogubonosen je pa tudi še *daljnji obstanek* sedanjih Vaših silno protivnih si strank, ker: duobus litigantibus — *tertius gaudet*, a ta „*tertius*“ je silno napredujoči nemški „Drang nach Süden und Osten“.

V svojem prejšnjem pisanju skušal sem Vas *preveriti* o strašnej pogubonosnosti češkega strankarstva, katero se je še poostrilo radi Vaših jednostranskih Dunajskih punktacij; no moj trud ostal je, kakor mi svedoči Vaš nepovoljni odgovor od 2. jan. t. l., žalibog — bezvspešen. Pišete mi namreč: „Umluvami vídenskými nestala se škoda nižádná národu memu, a já — jako *vlastenec* a jako obezřetný přítel svého narodu, musil jsem jednati *tak*, jak jsem jednal“. Vi g. dr. ste po takem še vedno za jednostransko *pomirjenje* z Nemci i za *nádaljevanje bezobzirnega boja* proti protivnim Vam Mladim, kakor sta tudi brata Gregra z vso svojo stranko še za daljnji bezobzirni boj proti Vam Starim. Jedni, kakor drugi mislite sicer, da delate to v *pravi* *prospeh* naroda svojega; no verujte mi, da se v tem silno motíte — prvi, kakor drugi. Po mojem mnenju i osvedočenju ni nijeden, kdor je za takov *bratomorni* ravs i kavs v prvem ali drugem smeru — pravi slovanski rodoljub, ampak on dela hoté ali nehoté le v *propast* naroda svojega ter v prilog nenasitnih vragov njegovih, naj si bode potem prvak staro- ali mladočeški, ali novopečoni „*nebidigatreba*“ — češki nihilist.

Jaz namreč sodim, da je *pravi* narodni prvak i poštenjak le oni, kateri je za to: dá se Staro —, kakor Mladočehi svojim dosedanjim blodnjam *odrečete* ter se na podstavi *novega*, vzajemno slovanskega i pošteno krščanskega programa v *jedno, jedino, mogočno narodno stranko* spojite, katera ne bi smela slepo navduševati se niti za *husitizem* ali protikrščanski liberalizem, niti za one jednostranske *Dunajske punktacije*, čeprav od same gr. Taaffejeve vlade kot „*vseobča državna potreba*“ nujno priporočane, ker se tajiti ne dá, da naša *prava, vseobča državna potreba zahteva mnogo, mnogo več*, nego samo pomirjenje onih nezadovoljnih *češko-nemških* kričavev, kateri se kratkomalo ne boré za zlato ravnopravnost narodno, marveč le za ono neznosno *nemško*

¹⁾ Odgovornost za to velevažno pismo zavračamo na avtorja; naši stari čitatelji razvidijo, koliko se vjemamo s tu podanimi mislimi in nasveti. Vsekakor je ravno sedanji trenutek tak, da je treba temeljito premišljevatí to izjavo, ki dela čast g. pisatelju. Op. ur.

nadelado, katera je povse slepa i gluha za „grido di dolore“ zatiranega Slovanstva.

Staro-, kakor Mladočehi naj bi se [torej spojili v jedno, jednotno, mogočno narodno stranko v to svrhu, da bi se potem delalo *viribus unitis* ne za jednostransko, palijativno, nego za vseobče narodno mirjenje v celej monarhiji našej, bez strahu, da bi se takim obrazom zamerili visokim i najvišim krogom, ker je obče znano, da je sam naš prevz. monarh tako vseobče narodno pomirjenje za *prvo i največo državno potrebo* spoznal izrekom svojim: Naredite mi *mir* med mojimi narodi!

Po mojem mnenju pa je to vseobče narodno pomirjenje pri nas doseči možno le po temeljitej *reviziji* obstoječega n. m. duvalizma ali pa po *federalizmu*, kateri poslednji pa naj bi prišel še le potem na vrsto, ako bi obstoječi duvalizem tej glavnej državnej potrebi *nikakor ne hotel ustreči* ali ne mogel ustreči.

Radi tega naj bi se zjedinjeni Čehi zvlasti za predstojče nove drž. zborne volitve zanimali ter na vso moč potrudili, da bi bili povsod voljeni takovi poslanci, kateri bi delali solidarno z vsemi ostalimi avst. ogr. Slovani neumorno pred vsem za *revizijo n. m. duvalizma* v tem smislu, da se v Pred- kakor v Zalitaviji (ne pa le na Češkem, v jednostranskem smislu Vaših punkcij) *novi narodnostni zakon* 1) o izvršbi §. XIX, t. j. o dejanskem provedenju ustavno nam zajamčene ravnopravnosti narodne zaključ i tako izvede, da postane po vsej Avstro-Hungariji dotični *narodni jezik* tudi notranje — uradni i — kakor v Švici — zajedno tudi *državni jezik* za dotične pokrajine, v katero neobhodno potrebno ustavno reformo bi obstoječi n. m. duvalizem morebiti končno dovolil, ker bi se vse to izvršiti skušalo najprej le v okvirju njegovem.

Ako pa zagrizeni n. m. duvalizem nikakor ne bi dovolil tega, potem on *eo ipso* izgubi vse pravo do daljnega obstanka, ker bi očitno pokazal, da je duvalistična osnova monarhije naše faktično *nezmožna* dati narodom svojim to, kar jim je sama ustavno zajamčila, i kar je bez sumnje *conditio sine qua non* za prospah i državni obstanek celokupne monarhije naše.

V tem negativnem slučaju nastopilo bi pa skrajno vreme, da solidarnost avstr. ogersk. Slovanov napne vse svoje sile ter vsemu svetu očitno pokaže, da Bog Slovanstva našega kratkomalo ni vstvaril za samo sužnjost i za gnoj nemško-madžarskej kulturi, marveč za to, da i njemu sije zlato solnce one iste popolne ravnopravnosti narodne, kakor Nemcu i Madjaru.

Radi tega zahteva naj potem 20 milijonov solidarnih avst. ogersk. Slovanov unisono *popolno odstranjenje neznosnega n. m. duvalizma*, kateri od jedne strani našej celokupnej monarhiji krati čedalje bolj neobhodno potrebno

jedinstvo, od druge strani pa nam v protislovju z lastnimi ustavnimi §§. svojimi bezobzirno odreka ravnopravnost narodno ter celo svojo državno moč zlorabi v zatiranje njeno, zahtevajoč, da bi pri nas trobilo vse le v nemško-madžarski rog, a slovanski narodni razvoj smatralo i pronasledovalo kot „veleizdajstvo“. Proč torej s takim neznosnim duvalizmom! a na mesto njegovo naj stopi oni zlati *federalizem*,¹⁾ kateri dajal bi celokupnej državi, kar kot jednotna velevlast neobhodno potrebuje, v višej meri, nego sedanji duvalizem, pa tudi *narodu* vsakemu ono pravo, katero mu ide po naravi i po postavi. Potem stoprav postala bi naša Avstrija prav v smislu pok. Palackega to, za kar jo je providnost božja vstvarila i odločila, t. j: *varno zavetje* vsem svojim narodom; potem bi se tudi blaga želja našega prevz. monarha: „Naredite mi mir med mojimi narodi!“ v dejanju dopolnila.

Porečete morebiti, da so vse to sicer lepe, no sovsem *prazne* utopije, češ da so protivni nam Nemci i Madjari toli mogočni, da v njih uresničenje nikdar dovolili ne bodo, i da pridemo mi z dežja pod *kap*, ako bomo na vso moč težili po nedosežnem idealu svojem. Nam torej ne kaže drugo, nego — kakor mi Vi blr. g. dr. pišete — „vziti za vděk to, co se dosahnouti muže. K nemožnostem at' se netče smělost“.

Ta preservilna ponižnost je zaista skoro *glavna* točka Vašega sedanjega narodnega programa; no, verujte mi, da je nepravredna i sramotna, eventualno tudi povse nepotrebna, i da si Vi g. dr. baš radi tega, ker to podlo strahopetnost v poslednjem času za največo politiško modrost smatrate, ker *sami* izpodkopavate svojo nekdanjo prvaško slavo, katere obče znano geslo je bilo odvažno: „Ne dejme se“!

Tajiti se sicer ne dá, da Slovani ne moremo z glavo skozi zid; da so naši nemški i madjarski hegemoni zaista mogočni i premogočni i da baš radi tega uboge Slovane, kder le mogo, mesto *hlebom* ravnopravnosti narodne, krmijo le s svojim nemško-madj. *kamenjem*. No velevažno vprašanje je: Od kod izhaja ta njih silna i presilna moč?! Po številu so naši Nemci i Madjari daleko za nami Slovani, ker 12 milijonov je izvestno menj nego 20 milj. V *kulturnem* oziru smo pa Čehi i Slovenci — navzdor vsemu narodnemu zatiranju — skoro jednaki našim Nemcem; a madj. prosto ljudstvo je pa v tem oziru še daleko za vsemi Slovani. Od kod izhaja torej ona silna nemško-madj. moč, katera se gosti pri bogato obloženem stolu, dočim se drza — bez strahu i kazni — toli ogromno i od pamtiveka lojalno Slovanstvo traktovati le ubogimi, z nje bogato obloženega stola padlimi drobtinami ali celo — brcami?!

Verujte mi, da vsa ta silna nem.- madj. moč i prevzetnost izhaja le iz naše slovanske nemoči, katera nemoč naša opet izvira izključno iz našega neslovanskega separatizma i nemško-madžarskega, vladnega servilizma. Nemci i Madjari

¹⁾ Narodnostni zakon je na Ogorskem od l. 1868; pa ga sedaj popolnoma prezirajo, in celo z večine obžaluje madjarska gospodujoča frakcija, da je dobil zakonito veljavo. Op. ur.

¹⁾ Ponavljamo, da mi zahtevamo najprej *nacionalno* avtonomijo; še le potem in jedino potem je možno govoriti o federalizmu v tradicionalnem pomenu besede. Op. ur.

znajo nam namreč prav dobro nastavljeni svoje vražje mreže „divide et dele“ — v našo gotovo, narodno propast; mi Slovani smo pa toliko slepi, da v obrambo svojo ne iščemo svoje ogromne moči i pomoči tam, kder jo zaista imamo, t. j. v naši slovanski solidarnosti; nego da za največo politiško modrost smatramo to, da se v zvito nastavljene nam mreže slepo lovimo, zlasti po svojem *neslov. separatizmu* i *vladnem servilizmu*, nekaj tudi po *židovskem liberalizmu*. Recite Vi k temu, kar hočete; izgovarjajte se, kolikor Vam drago, — „da Vam netreba býti *servilnim*, neb chvála Bohu — poměry Vaše jsou takove, že ste zúplna nezávislym a nepotřebujete milosti od nikoho“; a stvar je sama na sebi pri Vas, kakor pri drugih slovanskih oportuncih tako istinita, kakor *Amen* v očenašu.

Le ozrimo se nazaj, kaj je uže porod n. m. *duvalizma* omogočilo. Ta je, kakor znano, uže sam na sebi ogromni protislovanski „divide et dele“, torej za-nas še slabši od prejšnjega nemškega absolutizma, kateri ni mogel vsemu kaj, dočim je duvalizem naše Slovanstvo *razdvojil* ter mu nezanosno gospodstvo z oživiljenjem Magyarorszaga močno pomnožil. Znano pa je, da bi le v jednotnej ustavnej monarhiji solidarni Slovani bili v tolikej večini, da nas ne bi mogel zatirati narodno nikdo. A da nismo o svojem času dospeli do federativne, no ipak jednotne ustavne monarhije, pripomogel je največ naš glupi separatizem slovanski.

Naši Srbo-Hrvati na pr. brigali so se l. 1867 tako malo za zlato solidarnost slovansko, kakor za obstanek celokupne monarhije naše, katerej so — upornim Madjarom na ljubav — *odrekli* celokupne državne zadeve ter konečno zakrivili, da je bil prišel toli lojalni narod Jelačića bana celo na najvišem mestu v veliko zamero. Nasproti pa je uporni Košutov narod mahom vse svoje državno-pravne težnje dosegel, hitro ko je bil (Hrvate na cedilu pustivši) dovolil v obravnavo vkupnih državnih zadev. Neznosni Magyarorszag bil je po takem *vtvarjen*, in sicer v očitno pogubo tamošnjega Slovanstva, katero mu je pa kar samo od sebe letelo v nastavljene mu mreže, hitro ko mu so zviti Magyarembri obljubili popolno ravnopravnost narodno „na papirji“, ako se odtrga od ostalega Slovanstva ter si pod madjarsko peto išče svoje sreče i slave. Trojedno kraljevinó zvali so bili še posebe na svojo stran z glasovitim „belim listom“, kateremu pa so le prekmalu izbrisali naslov „Regnum socium“ ter mestu njega zapisali: „Velémadjarska *državna ideja* na podstavi zatiranih Slovanov“, v čemur pa žalibog tamošnje „Nar. Novine“, — bivši vladni organ Jelačića bana — ne zasledijo celo nič napačnega. Tužna nam majka!

Jednako pridobili so duvalisti na naši strani *gališke Poljake* v tem hipu v svoje mreže z *gališko-poljsko samoupravo*, da potem ista služí ne v prosep, nego v pogubo Slovanstva, t. j. v bratomorno zatiranje Rusinov i v pospeševanje visoko-državne protislovanske politike. — Naše *slovenske „federaliste“* privabili so bili v svoj duvalistični tabor s koncesijo uboge *gorenjske železnice* i z nekojimi tisočaki, kateri so bili z ono koncesijo v zvezi. Pozneje dodali nam

so sicer radi lepšega tudi glasoviti §. XIX, kateri še danes nosi ime „ravnopravnosti narodne“, kakor — *lucus a non lucendo*, čemur se pa ne smemo nikakor čuditi, ker sedanji duvalizem — kakor nam očitno svedoči vsak novi bankovec — pomenja vseobče, *nemško-madjarsko gospodstvo*, katero napreduje tu pa tam le na škodo Slovanstvu, torej ne more biti taka reč *volle sit*, koza pa — *cela*.

To ste zlasti Vi Čehoslovani uže naprej dobro uvideli, radi česar ste se n. m. duvalizmu prav dolgo časa tako krepko protivili, da Vas je uže vse občudovalo; no konečno ste ipak spoznali, da s svojim separatnim pasivnim uporom proti povsod sprejetemu duvalizmu podreti nikakor ne morete, tedaj mu ste se iz oportunskih oziróv konečno podali i Vi. No tega Vam ni štel nikdo v greh, ker ostali Slovani pričakovali smo od Vašega, ne izključno češkega, nego *veslovenskega* duha, tudi v sedanjem duvalizmu prav *obilne* narodne pomoči. A kaj smo dočakali?!

Ravno protivno temu, kar smo pričakovali. Pričakovali smo namreč od Vas, da nam naposled pripomorete v Predlitaviji do *dejanske* ravnopravnosti narodne, katere nam furor teutonicus s svojimi zavezniki z nogami še vedno tepta, kjer le more; a Vi, bl. g. dr. i Vaša stranka, ostali ste slepi i gluhi za vse ono živodersko narodno zatiranje, katero zlasti korutanski i štirski Slovenci i primorski Slovenci in Hrvati neprestano trpeti od gospodujočih Nemcev i njih vlaških zaveznikov moramo; ostali ste slepi i gluhi celo za „grido di dolore“ svojih lastnih čeških bratov na Moravi i v Slezsku. Pač pa ste slišali ter na vladno povelje tudi uslišali zlobno kričanje onih svojih Nemcev, katerim se ravnopravnost narodna še nikdar kratila ni; a ker jim sama ravnopravnost, po katerej brezvspešno zdihujemo mi Slovenci, Hrvati, Rusini i nekaj tudi Čehi uže 30 let, nikakor še zadoščevala ni, hiteli ste onim zlobnim nemškim kričačem v očitno škodo Čehom i vsemu Slovanstvu — tudi zagotavljati *popolno narodno samostojnost*, na katero ostalo Slovanstvo, dasi je je stokrat potrebnejše, niti pomisliti ne sme. Res je sicer, da ste Staročehi s takim postopanjem ustregli vis. vladi, ka tera je pomirjenje nezadovoljnih češko-nemških kričačev smatrala za „državno potrebo“; res je tudi, da ste za plačilo tudi svojim Čehom v kraljestvu priborili malo *narodne leče*, katera pa je NB. tako *neslana*, da niti Vašim Čehom ne diši, i da ste bili vsled tega primorani naknadno prositi še za malo soli (t. j. notranje-uradni češki jezik), da bi jo užitno učinili svojim Čehom. No vse to Vas še ne opravičuje.

Ker dopuščati za malo skledico *neslane* češke leče, da vse ostalo Slovanstvo še dalje trpi od narodne lakoti i žeje i na povelje vis. vlade držati jedino to za *državno potrebo*, da se do grla siti, no ipak uporni narodni protivniki Vaši i naši napasejo še bolj i okrepcajo: to je — recite Vi k temu, kar hočete — zaista zavržljiv **neslovanski separatizem** i **neopravičen servilizem**, ki je tem pogubonosnejši, ker nas nikakor ne vodi do obče-zaželene *prave* državne potrebe, t. j. do vseobčega pomirjenja narodov na pravednej podstavi, v smislu uže večkrat navedene želje našega prevz.

monarha: „Naredite mi *mir* med mojimi narodi!“, marveč do še *večega narodnega boja*; kajti Vaši kakor naši Nemci se sami bahajo, da ostalemu Slovanstvu nikakor ne privoščijo svojej jednake narodne samostojnosti, da jim Dunajske punktacije le zato ugajajo toliko, ker upajo, da bodo, po njih okrepani, kakor iz kake *nove* trdnjave tem laglje i vspešneje mogli na nas streljati. Da i gr. Taaffejeva vlada sama smatra v tem nepovoljnem smislu Dunajske punktacije, razvidno je tudi iz njenih poznejših dotičnih ordonanc, katere — kakor znano — niso niti Vam Staročehom ugajale.

Po takem kaže, da ste se Vi, blgr. g. dr., sovsem izneverili svojemu staremu geslu: „Ne dejme se!“ i da čedalje podobnejši postajate *hrvatskej*, vladnej stranki, katera se tudi sama imenuje „narodna“, pa je baš radi tega tem pogubonosnejša, ker pod mamljivo narodno odejo tem laglje hoté ali nehoté podlo služi zakletim protivnikom svoje vlasti ter nesrečni svoj narod tira v gotovo pogubo. Tužna nam majka!

No od druge strani nisem jaz slep niti za pogubonosne napake onih Mladočehov, kateri s svojim husitizmom ali židovskim liberalizmom sejejo med Slovanstvom nesrečni razpor, mu s svojim duhom glavno podporo i zaslonbo strastno izpodkopujejo ter s takim bezumnim strankarstvom svojim hoté ali nehoté na vso moč pospešujejo vražje nakane narodnih protivnikov naših. — Jednako jaz mladočeskega radikalizma niti v tem ne odobrujem, da je protiven administrativnej razdelitvi okrajev po narodnostih, kajti takim obrazom Mladočehi niti svojemu narodu v kraljestvu ne koristijo, *vsemu ostalemu* Slovanstvu pa škodujejo neizmerno, ker je zaista skrajni čas, da se v vseobče pomirjenje odloči — *vsakemu svoje*, tedaj ne le českim Nemcem, ampak *vsem* 1) narodom našim naj se dá, kar jim gre po starem, zlatem pravilu: *justitia regnorum fundamentum*.

Iz vsega tega je dovolj razvidno, da jaz nesrečni naš separatizem i nespametni servilizem ne le pri Vas Staročehih, nego povsod vidim, kjer se nahaja; i da zaista izvira iz njega narodu našemu vsa njegova *nemoč* i *nesreča*, — *quod mihi demonstrandum erat*.

Vi g. dr. nadejali ste se zlasti s koncesijo *notranje-uradnega češkega jezika* poravnati svoje dosedanje napake; no po krivem, kajti — dasi je notranji uradni jezik neizrečeno lepa i dragocena stvar — nam ipak naša tužna *Hrvatska* živo svedoči, da ni on *ne more* vspešno zadrževati narodnega zatiranja. Ne kaže Vam torej svojim Čehom kot narodna „nebesa“ slikati pridobitev *strankarske koncesije*, katera po hrvatskem primeru povse ne bode zadoščevala niti Čehom kamo li drugim?!

Jednako je v novejšem času po Vas — izključno za Vaše česko veleposestvo odvažno zahtevana *volilna reforma*

1) Tudi mi smo proti taki razdelitvi, ako nima namena, da se izvrši popolnoma za vsak narod posebe in za vse narode skupno na podstavi narodne avtonomije. Op. ur.

— čeprav bi se Vam milostno dovolila — podobna le ubogej, separatističnej skledici češke leče, zavoljo katere se kot pravi slovanski rodoljubi nikakor bratiti ne smete z onimi zagrizenimi Nemci, ki nočejo nič slišati od še mnogo *potrebnejše* volilne reforme pri ostalem Slovanstvu.

Treba je tedaj Vam, kakor nam i vsem Slovanom pravi, izdatni *remedium* zoper vse narodno nasilstvo iskati le tam, kder ga je zaista najti možno, t. j. v slovanski solidarnosti; ne pa tu pa tam male, separatistične komarčke slepo loviti, velike kamele t. j. pravi vseobči naš narodni prospeh pa svojim vragom servilno prepuščati.

Čital sem tudi jaz v časopisih ono vелеvažno vladno izjavo, katera nam na novo svedoči, da se nam Slovanom v separatističnem servilizmu zaista ne kaže, zanašati se na milost vis. vlade. Čital sem namreč, da je vis. vlada Vaše zahtevanje notranjega uradnega jezika češkega *odložno odbila* za sedaj, češ, da bode ona dotične Vaše želje kolikor možno uvaževala še le po končanej češko-nemškej poravnavi v smislu Dunajskih punktacij. To se pravi: prvo naj si mutter Teutonia prilasti i zakonito vkujži ono, kar je dosle Čehom vzela; potem še le bode se morebiti tudi za Čeha dalo kaj učiniti.

Kaj znači to vladno odkladanje ravnopravnosti narodne — ad graecas Kalendas, jasno je vsakemu razumnemu človeku, torej moralo bi tudi vsakemu Staročehu jasno biti. Naš stari pregovor pravi, da: „dokler konja lové, mu ovsu molé“. Tukaj pa ni vis. vlada za potrebno spoznala „ovsa“ niti pokazati Vam, marveč le obečati, da Vam ga pokaže še le po dokončanej poravnavi, pa ne — dá, ker žalostna skušnjava svedoči, da je v Avstro-Hungariji, kar se dostaje naše ravnopravnosti, od vladnega „uvaževanja“ do *izvrševanja* neizmerno dalek pot, kateri se konečno le v nam *protivnem* smislu većinoma reši.

Tako ima se zgoditi i tukaj. Dà, to odkladanje ima tukaj baje še mnogo obširnejši i globokejši pomen. Znano je namreč, da glasoviti nemški „Drang nach Süden u. Osten“ smatra dandanes zlasti zapadne Poljake, Čeha i Slovence za najnepovoljnější slovanski zadržek, katerega se želí čim prej iznebiti, dočim je gališke Poljake i Hrvate odložil zdaj še za *pozneje*. Radi tega je pri poslednjih narodni jezik zdaj še tudi kot notranji uradni jezik, češ, da mi uže *med Nemce* spadamo, čeprav še nismo popolnoma ponemčeni.

Tega mnenja so vsi naši nemški matadorji i tudi grof Taaffe, kakor nam jasno svedoči nepovoljni odgovor njegov. Obečal je sicer, da bode *pozneje* tudi oziral se na Čeha, če bode mogel, no l. 1879 — pri nastopu svoje vlade — je celo zagotavljal, „da ne bode dopuščal Slovanov k steni pritiskati“; toda njegov sedanji, toli odvažni boj za narodno samostojnost nikdar ne zatiranih českih Nemcev, dočim inod povsod hladnokrvno dopušča terorizovanje Slovanov po nasilnih nemških (oziroma italijanskih) večinah i celo manjšinah — vse to nam kaže, da ne pride niti pri Vas Čehih sub avspiciis njegove vlade od uvaževanja do fakičnega izvr-

ševanja ravnopravnosti narodne, marveč da namerja od same vlade njegove pospeševani furor teutonicus na stalnej podlogi novopridobljenega češko-nemškega teritorja v bodoče tem vspešneje korakati naprej — do popolne nemške zmage, t. j. do narodnega uničenja poslednjih zapadnih Poljakov, poslednjih polabskih Čehoslovanov, do uničenja poslednjih Slovencev. To zanimivo perspektivo daje Vam, kakor nam, sam nepovoljni odgovor g. ministr. predsednika na Vašo interpelacijo.

To isto potrjuje nam njegov najnovejši, predčasni razpust drž. zbora i pre nagljeni razpis novih državnozbornih volitev, ker vse to razodeva namero njegovo: Cislajtanijo na stroške povse nepripravljenega i nesložnega Slovanstva le v nemškem (ali nemško-poljskem) smislu „pomiriti“, češ, ako neče biti koza *cela*, naj bode konči *volk* sit.

Radi tega ne smemo biti zapadni i južni Slovani podobni tici noji (štrucu), da bi vsak svojo glavo v grm svojega plemenskega separatizma ali vladnega servilizma vtakniviši ne videli očitne narodne propasti, katera nam zaista vsem grozi; ker punktovani Plenerjevi i Weitlofovi pristaši, kateri se dandanes smatrajo uže kot nova vladna stranka, postali so uže toli drzoviti, da svojih pravih namer niti ne skrivajo več, nego se uže javno bahajo, da namerjajo nam zapadnim i južn m Slovanom zaista — *vrat zaviti*.

Porok tega nam so — razen vsega drugega — navlašč za ponemčevanje vstvarjena i od same visoke vlade potrjena društva „Böhmerwald“, „Südmark“, „Germanenbund“ in pred vsem glasoviti prusko-nemški „Schulverein“, čegar ud — pastor *Kühne* iz Ebersdorfa — je pred kratkim v Kamenici javno govoril: „da imajo gospodujoči Nemci *pravno pravo* na evropski vstok i jugovstok do *vseh* zemelj, koje leže med nemškim cesarstvom, črnim in sredozemskim morjem“. „Seveda“ — dostavil je g. pastor — „so dandanes v teh zemljah še razni, *nenemški* narodiči; no te nesložne, većinoma *slovanske* „smeti“ ne bodo mogle ustaviti silnega toka nemškega duha“ itd. itd.

Iz tega i vsega je dovolj razvidno, da smo mi prekrotki zapadni in južni Slovani zaista kot žrtva nenasitnemu nemškemu *molohu* k sramotnej *narodnej smrti* obsojeni; i k vsemu temu, da bi mi nesložni Slovani s svojim plemenskim separatizmom, vladnim servilizmom i slepim strankarskim bojem svojim narodnim morilcem vrata kar sami na stežaj odpirali?! Ne, ne! nikdar ne!

Zatorej spoznajte pred vsem Vi Staročehi, da naša obča državna i narodna potreba zahteva mnogo, mnogo več nego samo narodno pomirjenje Vaših zlobnih *nemških kričavev*, in da ste se Vi s svojimi tihotapskimi, jednostranskimi dogovori, katerih niti razumni češki narod, niti ostalo Slovanstvo ne more odobravati, močno pre naglili ter vsedli jim na protislovanski lep. No jednako naj i takozvani Mladočehi pomislijo, da s svojim novohusitizmom in liberalizmom nikakor ne služijo narodne sloge nujno potrebnemu, mukotrpnemu narodu svojemu, nego hoté ali nehoté, le nepoboljšljivim vragom njegovim. To isto velja tudi o naših poljskih,

srbo-hrvatskih i slovenskih separatistih i vladnih kimovcih ter nesrečnih razširjalcih narodnega razpora, kateri kakor opice posnemajo tudi pri nas radi nesložne Čehe, pa navadno le v tem, kar je za narod naš *slabo i škodljivo*.

Vsem tem naj velja resen opomin, da, ako nočemo avstr. ogr. Slovani še dalje *zastonj* zdihovati po ravnopravnosti narodnej leto za letom, ako želimo v državi našej zares dospeti do prave veljave i v vsakem oziru mogočno prosperovati; treba je, da se pred vsem odpovemo dosedanjim svojim *strankarskim napakam*, ter od svojih parodnih protivnikov neobhodno nam potrebne *solidarnosti učimo*, da potem poravnamo posredstvom *vseobče solidarnosti slovanske*, kar smo dosle po svojem bezumnem separatizmu i nepatrijotičnem servilizmu *bona ali mala fide* — zagrešili.

O bibl. Samsonu piše se, da je imel toli ogromno moč v svojih *dolgih* lasih. Slovanstvo pa je nima v laséh, niti v kakovih separatističnih punktacijah i malenkostnih koncesijah, posamičnim delom njegovim (morebiti celo v škodo drugim) podeljenih, kakor tudi v husitizmu i liberalizmu ne, naj se razširja pod to ali ono firmo; marveč Slovanstvo naj zajema svojo ogromno moč tam, kder jo zaista ima, t. j. pred vsem v svojej **narodni solidarnosti**.

Slovani moramo biti — bez obzira na naše plemenske historične ali verozakonske razlike — vsi solidarni, to je: **Vsi za jednega. jeden za vse!** To mora postati naša prva *conditio sine qua non*, ako nečemo radi nevzajemnosti i nesloge svoje kakor nekova inferiorna i nekulturna pasma še dalje — ubogim Indijanom jednako — pronasledovani ter konečno iz vse naše zapadne i južne Evrope povse *iztrebljeni* biti.

Vam Čehom torej nič ne pomaga, ako ste zatelebani izključno le v svoj „staroslavni“ čehizem — bodi-si staro-ali mladočeski, kakor tudi Poljakom, Rusinom, Srbom i Hrvatom nič ne koristi, ako so zaljubljeni le v svoj izključni polonizem, rusinizem, srbizem i hrvatizem — bodisi *Obzorški* ali *Starčevičijanski*. Jednako tudi nam Slovincem nič ne hasne, ako smo izključno v svoj slovenizem — bodisi — „stari“ ali „mladi“ zagrizeni, ker tem obrazom Slovani nikoli ne moremo vspešno napredovati, ampak strežemo le svojim skupnim narodnim protivnikom; kajti čim strastneje napredujemo v svojem slepem separatizmu, tem globokeje pogrezamo se „als zukunftslose Völkerspitter“ v nastavljeni nam propad *„divide et dele“*.

Mi Slovani torej najbolje učinimo, ako pustimo svoj nam silno priljubljeni, pa neizrečeno škodljivi separatizem na stran ter se poprimemo zlate solidarnosti slovanske, ker potem postanemo v tem hipu prvi i najmerodajnejši faktor v Avstro-Hungariji, kojega izvestno ne bode mogla prezirati nikaka vlada i nikaka stranka več sramotno, marveč bode nehoté primorana pred vsem na našo ogromno večino opirati se.

Verujte mi torej, da z narodno solidarnostjo slovansko bode nam tako rekoč vse *pridobljeno*, kajti vse one bodisi malenkosti ali velevažne narodne, politične i cerkvene koncesije, za katere se separatistični Slovani sedaj leto za letom

vsak za-se borimo večinoma *bezvpešno* bodo nam potem tako rekoč same od sebe — privržene.

K tem posebno *velevažnim* narodnim ali *cerkveno-narodnim* koncesijam pa jaz nikakor ne prištevam mladočeškega *novohusitizma*, čegar oživiljenje je za Slovanstvo — prava bezumnost; ne od druge strani i nam toli strastno narivanega *židovsko-nemškega liberalizma*, kateremu pravi Slovan nikakor zaista udan ali celo hvaležen biti ne more zato, da mu ubogi narod s svojim *bezbožnim* naprednjaštvom čedalje bolj razjeda gmotno, narodno i versko, dasi se to nesrečno razjedanje deloma v mladoslovanskem duhu vrši; niti od tretje strani nam kot jedino-pravi *unicum* priporočani rimski-katoliški *wichingijanizem*, kateri se v tej obliki nikakor ne zлага z načeli sedanjega sv. Otca, kakor tudi z našimi ne, torej se on tudi v zvezi z zahtevano *versko šolo* naš pravi, *cerkveno-narodni* ideal imenovati ne more. Naša prava, največja, *cerkveno-narodna* svetinja je namreč le staroslovensko, r. katoliško pravoslavje sv. Cir. i Met., katero nam je bilo od same najviše *cerkv. oblasti* uže od začetka (kakor tudi dandenes) slovesno potrjeno i pohvaljeno, a pozneje od nemšk. madjar. terorizma nasilno potlačeno, v neizmerno škodo *resoljnemu* Slovanstvu, katero je po onem nasilju izgubilo svojo jedino-pravo *versko* podlogo, da se pozneje ni moglo nikoli več zjediniti v veri, niti po našem narodno nam protivnem pravoverstvu *wichingijanskem*, niti po *grško-vstocnem* pravoslavju Fotijejem.

Tudi v tem oziru bi se torej po *solidarnosti* slovanskej s časom lahko na bolje obrnilo; saj spada *verska svoboda* med temeljne zakone naše drž. ustave. Ako torej ista velja celo za tako zvane „starokatolike“ ali *novoluterane*, zakaj ne bi veljala tudi za naše jedino-pravo *katoliško pravoslavje* sv. Cir. i Met., v smislu slavne enciklike „*Grande munus*“ sedanjega sv. Otca Leva XIII? V dosego tega nam bi dobro došel tudi kompromis s stranko g. *Karlona, dr. Kathreina* i vsega konsr. veleposestva; no le pod tem uslovjem, **da bi to našej bodočej slovanskej solidarnosti ne delalo nikakega napotja.**

Vi, bl. g. dr., izgovarjate se sicer v svojem listu... da *obstoji uže sedaj neka solidarnost med Slovani*, pišoč mi: „*My ji v říšské radě zachováváme, pokud je možná*. Všíckni Slované jsou pobromadě v pravici (na desnej strani). Ale slíti všicky v jeden klub *není možno*“, no ni ta Vaš izgovor i zagovor ne velja.

Da stojíte ali sedíte vsi zastopniki predlitavskih Slovanov na desnej strani, je sicer istinito; no od kake *solidarne slovanske politike* ni bilo žalibog pri Vas dosle še duha ne sluha, nit v rajshratu, niti v delegacijah. V poslednjih bili so pač Nemci i Madjari yes čas solidarni v visoko-državnej. odločno protislovanskej politiki; a zastopniki predlitavskih Slovanov, zajedno s Srbo-Hrvati, bili ste dosle solidarni le v odobravanju i pospeševanju te njih nepatrijotične, protislovanske državne politike, katera je našej monarhiji odtujila pred vsem njeno najboljšo prijateljico — ogromno Rusijo, a za povračilo nam porodila milijarde žročí

oboroženi mir, vsako leto večje, neznošne davke ter vsled tega vedno večje siromaštvo med ljudstvom našim.

V narodnem oziru pa pripomogli ste nam s svojo vis. vladi i židom *servilno* solidarnostjo kolikor toliko do nemškega „Schulvereina“, do „Böhmerwalda“, „Südmarke“, „Germanenbunda“, do izključno nemško-madjarskih bankovcev, do „občevalnega“ (mesto *narodnega*) jezika pri ljudskem štetju, a na Češkem do onih glasovitih Dunajskih punktacij, katere Čehom i Slovanstvu toliko prijajo, kolikor — pest na oko. Podpirali ste nadalje oni nesrečni protislovanski „*divide et dele*“, kateri smatra pri nas neznošno zatiranje razkosanih Slovencev za mnogo večo dobroto, nego naše administrativno zjedinjenje; kateri Slovincem ne dopušča niti uboge pravne akademije, dočim narodno vseučilišče v bližnjem Zagrebu prezira toliko, da tamošnje rigorozne izpite spoznava za nas „*neveljavnimi*“; kateri „*divide et dele*“ v najnovjšem času tudi v preziranju *srbo-hrvatske* narodnosti naših Bosnjakov napreduje tako silno, da je te dni tam izdal *novi* slovnico, pa ne srbo-hrvaško, nego „*bosansko*“ v „*bosanskem*“ jeziku, za „*bosanski*“ narod!! Dočim ste pa Slovanstvo tem obrazom pomagali *drobiti* na protivne si narodne odlomke, ter v Slovakiji celo dopuščali, da so se tam najnedolžnejša lokalna, slovaško-kulturna društva, na pr. „*Matica slovenska*“ kakti „*crimen laesae majestatis*“ nasilno zatirala i zatrla, ste desničarji med našimi Nemci tihotapsko podpirali ono veliko-nemško politiko, katera je celo v Avstriji, v ogromnih panteutonskih shodih po svojem starem geslu zahtevala: „*Ein einiges, innig verbundenes Gesamtdeutschland — wenn auch alle Kronen umstürzen und alle Diademe erbleichen sollten*“.

Vse to nam torej živo i neovržljivo svedoči, da ste bili Vi slovanski desničarji dosle solidarni glavno le v vladnem servilizmu gledé pospeševanja visoke, odločno *protislovanske* državne politike, ugajajoče *pravim državnim* koristim takó malo, kakor našim — narodnim; nikakor pa ne v mojem, prej nasvetovanem, slovansko-narodnem, obče pravednem i vsaj zaista patrijotičnem smislu.

Nikar se torej, bl. g. dr., ne trudíte, da bi opravičili svojo lastno i svojih desničarjev krivo politiko, niti da bi nam še dalje po dosedanjem svojem staračeskem receptu „*pospeševali*“ naš narodni razvoj; marveč, ker storjena narodna napaka ni izključno Vaša, ampak vseobča, med vsem Slovanstvom našim razširjena i zaista pogubonosna, — postarajte se, bl. g. dr., ne za ohranitev svoje staročeške trme, nego kot pošten narodni prvak pred vsem za *vseobče prijazno sporazumljenje*, da se namreč ta stvar, od katere zavisí tako rekoč vsa naša narodna bodočnost, po prijaznem dogovoru protivnih si strank ugodno poravna v *vzajemno-slovanskem* i *pravo-krščanskem* duhu in *capite et membris*, najprej pri Vas *Čehoslovanih vseh dežel*, potem pa tudi pri naših *velevažnih galiških Poljaki* i pri vseh pred- i zalitavskih slovanskih zastopnikih, da bomo v bodoče v glavnih stvareh vsi Slovani zahtevali unisono *isto* ter se ne damo odtrgati po nikakih malenkostnih i separatističnih koncesijah i jedno.

stranskih punkcijah od zlate solidarnosti slovanske, marveč za državno potrebo spoznamo *vseobče pomirjenje narodov*, bodisi v duvalizmu ali v federalizmu, no na podstavi *faktične* ravnopravnosti narodne i povsod jednake *narodne samostojnosti* v domačih zadevah; ali skratka rečeno: treba nam je, da se vsi avstr. ogr. Slovani bez izjeme iz oportunitete najprej „*poobzorašimo*“, t. j. da zahtevamo v obstoječem duvalizmu vsi svoje popolno narodno pravo;¹⁾ i ako nam se isto bezobzirno odreče, da se vsi bez izjeme „*postarčevićjanimo*“, t. j. v odločnem *federalizmu* iščemo si pravo narodno zavetje, katerega ne bi mogli najti v obstoječem duvalizmu.

Ako torej Slovanstvo naše — bez obzira na svoje plemenske, historične, verozakonske i sebično-oportunske razlike — v prvem ali v drugem smislu *vstraja v neobhodno potrebnej vseobčej solidarnosti*; pustim si glavo odsekati, ako mahom ne spozna ves svet i tudi furor teutonico-magyaricus, da previdnost božja nikakor ni vstvarila Slovanstva našega za *sužnjost* ali za *nemško-madžarski kulturni gnoj*, marveč za prvi i najvažnejši faktor v staroslavnej monarhiji naše, kateremu ne bode treba nikjer več — po doseganju receptu Vašem — le ubogih drobtinic pobirati, ker se je nadejati, da nam bode zlati obroč prave slovanske solidarnosti pomagal povsod do *prvega* stola ravnopravnosti narodne.

Pereat torej nesrečni naš separatizem, a živela zlata solidarnost slovanska, bodisi v duvalizmu ali v federalizmu!²⁾

To naj bode naše vseobče slovansko geslo tudi pri sedanjih, novih drž. zbornskih volitvah. Pozabiti se namreč ne sme, da si je v nekem oziru vsak človek, pa tudi vsak narod sam svoje sreče kovač; i kdor si o pravem času pravo srečo kovati zamudi, si je potem sam kriv, da v primeri z drugimi narodi ostane le v *sramoti* i *škodi*.

Sedaj imajo ravno nove državnozbornske volitve odločiti, ne samo tega, ali bode še *dalje vladal gr. Taaffe* ali ne, ampak tudi bode li zatirano Slovanstvo po novih volitvah do svojega *narodnega prava dospelo*, ali bode z njim vse pri *starem* ostalo, ali pa pride s slabega na *še slabše*.

Vse to imajo torej naše prihodnje volitve odločiti, ktere nam našo bližnjo narodno bodočnost tako rekoč pokladajo v naše lastne roke. Mi postanemo sopet kovači svoje lastne narodne sreče!

¹⁾ Teorija nacionalne avtonomije zahteva najprej izvršbo narodnega prava, absolutno pa perhoreskuje prej in posled obliko duvalizma, ker je škodljiva monarhiji in narodom. *Op. ur.*

²⁾ in gledé na vsako politiško obliko. *Op. ured.*

Prevažno vprašanje je le: kako se bodo sedaj vsedli Vaši Staro- in Mladočehi, kako Poljaki, Rusini i vsi ostali Slovani? Spoznajo-li i učinijo svojo pravo, sveto, narodno dolžnost, ali bodo rajši še dalje po starej navadi sramotno služili le *tujčevj peti*?

Znani hrvatski g. Vukotinovič Farkaš spadal je nekdanj med *prve zvezde* starih „*Ilircev*“ ter se polnim pravom prišteval *najpoštenejšim* hrvatskim narodnim prvacom; a dan danes ta bivši narodni prvak misli, da najbolje služi svojej nesrečnej domovini kot servilno-madžaronski predsednik nekdanj pošteno-narodne, a sedaj servilno-madžaronske saborske večine. Jednake ali še mnogo nepovoljnije narodne razmere nahajajo se tudi drugod po Translitaviji. Neznosno madjarsko nasilje ima dandanes svojo glavno podporo ne v samih Madjarih, nego većinomoma v sramotnem servilizmu nekdanj *lepih*. a dan danes *slelih* hrvatskih, kakor tudi srbskih i slovaško-rusinskih „*narodnih*“ zastopnikov. Strupeno geslo madjarsko „*divide et dele*“ obrodilo je med tamošnjim Slovanstvom povsod uže zažaleni *obilni* plod!

A skoro isto se zdaj namerja doseči v našej Predlitaviji povodom novih volitev, da namreč ne bi samo naši gališko-poljski Farkaši še dalje servilno *farkaševali* v protislovanskem duhu, ampak da bi se tudi gališki Rusini, Slovenci i Dalmatinci še bolje *pofarkašili*; zlasti pa da bi po pravilu „*duobus litigantibus*“ kakor na Hrvatskem v boju med *Obzoraši* i *Starčevićjanci* jednako i na Českem v prepiru med Staro- i Mladočehi pri bodočih volitvah triumfovati mogli, većinomoma le grof Taaffejevi „*Farkaši*“, pa žalibog ne v pravem, dobrem smislu, ker grof Taaffejeva „*državna potreba*“ obseza — kakor znano — le pomirjenje nekotih s samo ravnopravnostjo nezadovoljnih *češko-nemških* Nemcev, ne pa vseobčega, stalnega pomirjenja avstr. ogr. narodov na podstavi *faktične* ravnopravnosti narodne.

Glavni voditelji Staročehov ste se — jednako Plenerju i Schmeykalu — podpisom Dunajskih punkcij v tem oziru uže podali ter si nekako roke zvezali. Vprašanje je torej: Bodo se li Čehoslovani i vsi ostali naši Slovani pri sedanjih volitvah Vam jednako *pofarkašili*, t. j. odločili se le za pomirjenje Nemcev češkega kraljestva, ali bodo pred vsem v mojem smislu kot *conditio sine qua non* zahtevali izdatno obrambo povsod kruto napadnih Slovanov? Jaz bi sodil, da ima le poslednje obveljati.

No izvestno je le to, da: kakor si posteljemo, tako bodedemo — ležali!

A. D. P.